

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1916.

Andra kammaren.

Nr 47.

Onsdagen den 29 mars.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till bankoutskottet propositionerna:

nr 104, angående livränta åt Alida Maria Elisabet Eliasson; och nr 105, angående årliga understöd åt överkonstapeln vid flottans poliskår F. W. Möllers änka Sofie Lovisa Möller, född Lundberg, och makarnas minderåriga dotter Agda Emma Sofia;

till statsutskottet propositionen, nr 108, angående förvärvande för statsverkets räkning av den vetenskapsakademien tillhöriga fastigheten nr 5 i kvarteret Grönlandet norra i Stockholm;

till bankoutskottet propositionen, nr 107, angående understöd åt äldre behövande, från tjänsten avgångna lärare vid folkskolor och småskolor; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 87, angående anvisande av medel till vissa byggnadsföretag vid armén; och

nr 106, angående beredande av medel för fullbordande av de utav 1906 års riksdag beslutade kasernetablissemang för femton infanteriregementen.

§ 2.

Herr *Olofssons* i Digernäs *m. fl.* på kammarens bord liggande motion, nr 243, som nu föredrogs, remitterades till jordbruksutskottet.

§ 3.

Härefter föredrogos, men bordlades åter lagutskottets utlåtanden nr 21 och 25 samt andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtanden nr 6—9.

§ 4.

Vidare föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 13, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t rörande viss ändring i kungörelsen angående skatt för hundar; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

§ 5.

Ang. repetitionsövningarna för landstormsmän.

Efter härfpå skedd föredragning av lagutskottets utlåtande, nr 20, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utökning av repetitionsövningarna för landstormsmän begärdes ordet av motionären

Herr Lithander, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag har vid genomläsandet av detta utskottsbetänkande icke kunnat finna annat, än att utskottet icke har ägnat denna fråga den uttömmande behandling, som ärendets vikt kräver. Jag kan mycket väl förstå, att man avslår en motion som ogillas eller att man framflyttar behandlingen av en motion i avvaktan på en kungl. proposition, om denna omfattar det ämne som motionen avser. Nu är emellertid förhållandet det, att den kungl. propositionen som man väntar rör sig om befälsutbildningen, var emot den icke har att bedöma, i varje fall icke i enlighet med det i fjol fattade beslutet, själva ökningen av menige mans övningar. Jag anser alltså, att i detta fall har utskottet avstyrkt den föreliggande motionen, utan att ingå i någon verklig prövning av hithörande fråga.

Utskottet säger vidare det, att det är icke lämpligt, att man på en enskild motionärs framställan behandlar denna sak. Då vill jag för min del göra gällande, att vare sig det är fråga om en kungl. proposition eller en enskild motion, så bör i alla fall själva sakfrågan bedömas på bästa vis. Huvudsaken är ju dock, huruvida en verklig brist föreligger eller en verklig anledning förefinnes att göra yrkandet, det må sedan komma från Kungl. Maj:t eller från en enskild motionär. Och i fjol har ju det förhållandet inträffat i alla fall, att utskottet då i förening med statsutskottet i en liknande fråga behandlat och bifallit just en framställning från enskild motionär.

Utskottet säger vidare, att det är icke lämpligt att göra någonting, innan man ens har någon praktisk tillämpning eller kännedom om förhållandena efter det sista härordningsförslaget. Jag vill då i alla fall erinra om, att sedan dess har ett världskrig rasat som gjort, att Kungl. Maj:t ansåg sig redan förra året böra gå fram med vissa krav på partiella förändringar. Då gällde det befälsutbildningen. Här förefinnes ett lika berättigat krav att se till, att den landstorm som går ut i möjligaste mån icke går ut oövad, utan att de äldre årsklasserna få den brist fylld, som av alla dock erkännes är befintlig.

Nu finnes det två utvägar att lösa denna fråga. Den ena vore, att med användning av 28 § värnpliktslagen låta dessa äldre årsklasser inkallas till den beslutade fem-dagarsövningen. Men det beror då på huruvida just befälsövningen kan äga rum tidigt i år och huruvida den är tillräcklig. Då behöver ingen lagändring äga rum. Den andra vägen är att, om landstombsbefälet icke räcker till, låta dessa äldre landstormsmän utbildas något i samband med pågående regementsövningar. Och därtill behövs en kungl. proposition. Men då innebär det en utökning utöver det uppdrag, som Kungl. Maj:t fick förra året.

Då emellertid huvudsaken icke här är att bifalla eller avslå den föreliggande motionen, utan huvudsaken är den, att man vinner ett viktigt och önskvärt syfte, och då jag ser herr statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet närvarande, så skall jag icke göra något yrkande i annan mån än att jag hemställer till honom, att han ville nu vidtaga de åtgärder, som alltså utskottet har förutsatt skulle komma från Kungl. Maj:t, och på så vis fylla ut en lucka, en brist, som är allmänt erkänd, och att det sker så snart det över huvud taget är möjligt att lösa denna fråga.

Jag har under sådana förhållande, herr talman, intet yrkande att göra.

I detta anförande instämde herrar *Olsson* i Berg, *Hellberg* i Ljungskile, *Ryden* i Klosterbergane och *Johansson* i Brånalt.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Föredrogos vart för sig jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 33, i anledning av väckt motion om ändring i förordningen angående skogsvårdsavgifter; och

nr 34, i anledning av väckta motioner om åvägabringande av utredning, huru medel må kunna anvisas till fortsättande av den genom vederbörande skogsvårdsnämnder bedrivna verksamheten för skogsvårdens befrämjande å hemmansskogar i Norrbottens och Västerbottens län.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7.

Till avgörande förelåg nu statsutskottets utlåtande, nr 4, angående regleringen av utgifterna under riksstatsens fjärde huvudtitel, innefattande anslagen till lantförsvarsdepartementet.

Sedan herr talmannen anmält detta ärende till handläggning, begärdes ordet av

*Ang. repiti-
tionsövnin-
garna för
landstorms-
män.
(Forts.)*

Herr E. A. Nilson i Örebro, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte besluta den föredragningsordningen, att punkterna föredragas med uppläsande endast av kantrubriken och att själva klämman icke uppläses annat än i de punkter, varest det finnes någon reservation anmäld, eller om någon av kammarens ledamöter så begär.

Denna hemställan bifölls av kammaren.

Ang. anslaget
till lantför-
svarsdeparte-
mentet.

Efter föredragning av *punkten 1*, angående ökning av ordinarie anslaget till lantförsvarsdepartementet, erhöles ordet av

Herr Månsson, som yttrade: Herr talman! Under de sista åren och de sista årtiondena företer denna huvudtitel liksom den femte en stor och oavbruten stegring. De krafter, som ha hållit igen emot den, ha blivit allt svagare och svagare, och man kan knappast tala om något allvarligt motstånd emot de sig allt bredare görande militära kraven, sedan det parti, som i dag i denna kammare endast räknar två f. d. medlemmar, såvitt jag vet, uppgav motståndet mot densamma. Jag menar herrar Andersson i Skivarp och Persson i Stallerhult. Sedan dess se vi, hur förvånande stor stegringen har varit. Och jag kan först som sist säga, att efter mitt förmenande har det icke varit slapphet som varit orsaken. Det har varit en i de djupa leden brinnande varm patriotism. Man har trott på de härskande klassernas försäkringar, att de ömmat om fäderneslandets väl. Man har trott, att dessa klasser med den bildning och uppfostran och möjlighet till världsöversikt, som de erhålla, till stor del på samhällets bekostnad, skulle vara villiga att osjälviskt ägna fäderneslandet sina tjänster såsom ledare för de övriga samhällslagren. Under denna stegring har Sveriges folk, först bönderna och sedan arbetarna, gått med på allt större och större utgifter och bördor för att möjliggöra åtgärder, som gentemot hot från utlandet skulle vara ägnade att tillförsäkra oss en relativ trygghet enligt den bekanta satsen om den största möjliga risken. D. v. s. man ansåg att ju mer vi voro rustade, desto mer skulle utlandet betänka sig, innan det angrepe oss, och lämna oss i fred.

Under denna uppoffrande och patriotiska stämning se vi i budgeten denna fjärde huvudtitel ökas ifrån 1881, då den var 18,294,348 kronor, till 23 miljoner 1893, 28 miljoner 1896, 44 miljoner 1902, 48 miljoner 1903, 55 miljoner 1905, 54 miljoner 1908, 54 miljoner 1911 och 1916 104 miljoner kronor, utom de betydande engångskostnaderna för det sistnämnda året.

Om jag ser på fjärde och femte huvudtitlarna *tillsammans*, och jag antager herr talmannen ursäktar mig att jag här lämnar en översikt även över dem, så finner jag följande siffror. År 1880 är hela totalbudgeten till militärväsendet 24,578,772 kronor, år 1887, året före tullarnas tillkomst, när underklassen fick åtaga sig så gott som alla bördor för landets underhållande, uppgick den till 29,667,377 kronor. År 1889 är den fortfarande 29 miljoner kro-

nor. Man har icke ännu hunnit erfara, att statskroppen lider av den statskassans sjukliga fetma, som uppkom genom tullarnas tillkomst. År 1896 är denna siffra 39,042,906 kronor, år 1902 67,572,028, år 1905 77,160,700, år 1908 80,077,700 kronor. År 1916 äro vi, om engångskostnaderna medtagas, uppe i en summa för bägge huvudtitlarna av 174,171,364 kronor.

Ang. anslaget till lantförsvarsdepartementet.
(Forts.)

Mina herrar, vad betyder nu en försvarsbudget av 174 miljoner kronor såsom den budget som vi ha för i år? Det betyder, att denna försvarsbudget är dubbelt så stor som 1889 års *hela* statsbudget var, nämligen 87 miljoner kronor. Men, säger man, det är bra långt att gå tillbaka till tiden före tullarnas antagande år 1887. Nå, om vi flytta oss närmare, då se vi att ännu icke på detta sekel, år 1904, var statsbudgeten 173 miljoner. Nu är vår samlade försvarsbudget större än hela statsbudgeten var år 1904. Det är nog siffror, som redan i och för sig, även om de syftade till det mål de angivas vara avsedda för, synas vara nog så betänkliga.

Men jag kan nu efter de tjugu månader som gått under världskriget icke undgå att göra mig den frågan: vad ha vi för dessa miljoner kronor, för utslungandet av dessa miljoner dagsverken, som kunnat komma odlingen av landets jord och andra arbetsföretag till godo, vad ha vi för dem? Det är väl ingen som tvivlar på att icke Norge, Danmark, Schweiz och Holland med långt lägre försvarsbudget leva ett långt tryggare liv mitt under världskrigets stormar än de över huvudet i rustningsbördor nedsjunkna Sverige och Rumänien. Det har förkunnats att »man måste rusta för kriget för att få behålla freden». Den satsen är mycket betecknande för det slags slagord som man använder, när man vill få folk att gå med på någonting, som skulle förefalla vanligt sunt bondförnuft alldeles orimligt. Det är en sådan där paradoxal sats av Machiavel-lisk art, som man aldrig riktigt vet om den är ett hån mot existerande samhällsföreteelser eller en cynism, framkommen ur det moraliska mörker, vari de makthavande sedan urminnes tider befunnit sig, men av vilket de numera skryta. När jag nu ser på de tidningar och tidskrifter, som utkomma och utges av högern i alla länder, så kan jag inte nog förundra mig över, säger jag, att man rent av skryter över att vara omoralisk och dekadent. Jag läste häromdagen i en tidskrift följande ord: »Fordringarna att rätten och icke makten skall behärska världen äro vansinne». I ett följande häfte af samma tidskrift läste jag: »Det må överlåtas åt den omogne och ofrie att väga allt moraliskt». Den mogne och frie gör det som är omoraliskt bara det passar honom och föraktar dem, som äro svaga nog att »våga allt moraliskt».

Som jag sade ha vi under detta krig för dessa ofantliga utgifter långt mindre trygghet än vi skulle haft, om vi icke haft en enda krona utgiven på dessa huvudtitlar. Det har nämligen under dessa tjugu månader inträffat händelser, som icke den mest vildsinte samhällshädnare kunnat uppkonstruera förut. Ingen skämtare har kunnat driva samhällsskarikatyren till en sådan spets som högerns skribenter gjort här i landet under de tjugu månader världs-

Ang. anslaget
till lantför-
svarsdeparte-
mentet.

(Forts.)

kriget pågått. Jag skall inte i dag besvara kammaren med några citat. Jag har en avsevärd samling och den kommer nog att en gång på ett eller annat vis här eller annorstädes offentliggöras. Man må vara på det klara med att en sådan agitation, driven från det håll, där man väntar sig finna omsorg om samhällets uppbyggande och bestånd, och tolererad av samhällsmakterna, en sådan agitation kommer att bära frukt i sinom tid. Man skulle misstaga sig på tidens allvar alltför mycket annars. Men vad den än har gjort, så har den för all framtid knäckt min tro på de härskande klassernas, de förmögna klassernas, de ätande och matsmältande klassernas förmåga att göra någonting för samhället. Det återstår för mig ingenting annat än att vända mig till de arbetande, de fattiga, som inte ha annat än sina trasor och sin fattigdom och ofrihet att slåss för, och för dem påpeka fäderneslandets nöd i yttre och inre avseende, försöka av dem skapa en makt, som en gång kan vara stark nog att maka herrar ätare och matsmältare åt sidan.

Ja, jag är botad för min villfarelse. Jag hade trott, att man skulle kunna hand i hand med de klasser som sades vara de ledande, kallade att vara ledande, fostrade att vara ledande, därför att de hade kunskaper och, såsom jag nyss sade, världsöversikt, jag hade trott, säger jag, att man skulle kunna hand i hand med dem uppbygga samhället, bota dess revor och framskapa nya och bättre förhållanden på försummade områden. Jag har räknat fel, och man skall icke lura mig att räkna med dem en gång till. Jag har haft den uppfattningen, som nu under den agitation som pågått visat sig fullkomligt felaktig, att de borgerliga klasserna ville en utökning av militärväsendet för att därigenom trygga Sveriges ställning som självständig stat. Högerns agitation dessa månader, herr Lindmans slingerbultar, när han klämdes på remissdebattsdagen, herr Tryggers djupa bugningar för den aktivistiska agitationen hava visat, att det icke är fäderneslandets trygghet, som är det förnämsta för dem. Den utmaningsagitation mot andra länder, som fått ostörd pågå här i landet och som tagit sig uttryck i högerpressen, i broschyrer, som man haft oförskämdheten att dela ut här på kamrarnas bord — jag skall blott erinra om en från Häl-singborgs dagblad — denna agitation har i de djupa leden framkallat först förvåning och nu en vrede, som snart icke finner några ord. Man frågar sig överallt med bävan, om spelet från vårt sista krigsäventyr skall upprepas.

Jag minnes en proklamation av den 15 mars 1809. Däri klagar den dåvarande hertigen av Södermanland över de brottsliga åtgärder genom vilka man bragt Sverige in i ett krigssystem, »som så litet syntes lämpligt för ett land, vars neutralitet av handels- och näringsintressen påkallades och av en lycklig geografisk belägenhet borde vara fredad». Det är ord, som skulle kunna vara skrivna i dag, som till fullo passa in på den nuvarande situationen och som jag menar man bör erinra om, när vi äro i den situationen, att många människor tycka sig se Gustav IV Adolfs spöke sväva över landet.

Men, frågar man, vad ändamål anser du då att försvarsåtgärderna skulle vara till, vad är det högern vill hava försvarsåtgärderna till, när den icke tycks det ringaste bry sig om landets självständighet? Svaret synes mig vara lätt att giva nu, när det patriotiska skalet har blivit avklätt den militaristiska agitationen under dessa tjugu månader. Det återstår då bara för försvaret att vara en drillapparat för att lära de talrika starka sönerna av underklassen att lyda, föda, kläda och tjäna den mera fåtaliga och arbetsskygga överklassen. Ur denna synpunkt, från denna höjd kan man då se ut över en hel del vyer i den militaristiska omgivningen, som förklara en hel del.

Jag har här för ett år sedan väckt en motion om att officersposterna skulle rekryteras från *alla* samhällsklasser. Var och en som vore dugande till mera maktpåliggande befattningar i härens och flottans tjänst skulle nu som för århundraden sedan kunna användas, utan avseende på om hans fader var general eller torpare. I den kommitté, som var tillsatt för att totalt lägga om hela vårt försvarssystem, bevärdigade man icke denna motion med ett ord. Så föraktlig och galen ansågs den vara, och nu förstår jag, att den var föraktlig och galen. En bondes eller arbetares son skulle kanhända vara för självständig, för fosterländsk, han skulle kanhända reagera mot alltför mycket militaristiska förtryckartendenser och utsvävningar. En gulaschbarons son bör däremot vara idealisk, ty hans fader har ådagalagt, att han icke har något intresse för sunda samhällsförhållanden, att han icke tager hänsyn till andra än sig själv. Från denna synpunkt förklaras också det glödande hat som vi ofta talat om, vilket näres av officerskåren mot underofficerskåren, och dess tjugu-åriga strävan att äta ut och tillintetgöra denna senare kår. Jag har under årens lopp erhållit icke så få upplysningar rörande denna sak, och det har ganska ofta under de senare åren varit på håret, att jag bragt denna fråga på tal genom en interpellation här i kammaren. Det är saker som förefalla den oinvidige hart när otroliga.

Från den synpunkt, som jag nyss nämnde, förstår man även det drag som är genomgående hos vårt militärbefäl sedan lång tid tillbaka, dess okunnighet i även rent militära frågor och dess blindhet inför den närmaste framtiden på hithörande områden. Jag skall icke trötta kammaren med några detaljer — jag skulle kunna draga fram avsevärt med sådana ur blott de sista hundra årens krigshistoria här i Sverige — jag skall bara påminna om en enda historia, som är betecknande för systemet.

Det var en gång man i vår armé tvistade om, huruvida fältartilleriet skulle hava hästar för kanonerna eller om det ginge fortare, därest karlar droge dem. Det var stora debatter om saken. Till sist fick Cardell äntligen i nåder lov att bilda ett åkande batteri, som provkördes på Ladugårdsgärdet tillsammans med de andra. Var och en med sunt förnuft kan beripa, att hästarna fortare hunno upp och fingo batteriet i eldställning, men för militärmyndigheterna var det icke så. För dem var det tvärtom så, att

Ang. anslage
till lantför-
svarsdeparte-
mentet.

(Forts.)

Ang. anslaget
till lantför-
svarsdeparte-
mentet.

(Forts.)

det var karlarna som drogo fortare, varföre också inga åkande batterier infördes. I dag förefaller denna historia alldeles vanvettig, men det är också förhållandet med hela systemet, så att den är i stil med det hela.

Jag skulle kunna, om jag ville öda tid på det, från de sista två åren draga fram exempel lika betecknande, men jag antager, att den kammarmedlem, som kommer att i viss mån, om också icke fullt, försvara utskottets ståndpunkt, skall framdraga exempel, av vilka man kan sluta till militärbefällets framsynthet. För resten kan man komma ihåg händelsen för dagen, att en av högerns ledamöter här i kammaren, säkerligen inspirerad av »sakkunniga», har ett genom pressen i dag gående uttalande, som skall slutgiltigt omintetgöra undervattensbåtens betydelse i det nu pågående sjökriget.

Herr talman! Militarismen har i vårt samhälle såsom uti hela världen visat sig vara en enbart förstörande och alls icke uppbyggande kraft. Den har ödelagt miljoner kronors värden och miljoner dagsverken på övningar, övningar, som sagts skola förebygga kriget och trygga freden. Vi hava sett militaristiska ligor under liknande förhållanden, som vi se dem arbeta under här hemma. framprovocera kriget och störta länderna i det, och var och en som öppnat sin mun mot dem har kallats för landsförrädare. Militarismen har visat, att den systematiskt söker genom drill utpressa äre kärleken och frihetskänslan ur den manliga ungdomen för att skola en liten del av dem, nämligen överklassens söner, till deras blivande värv som samhällsförstörare, samhällsutsugare, folkförtryckare och vänja den andra delen, den större delen, folkets söner, vid de förolämpningar och det förtryck, som efter militarismens och högerns synpunkt skall vara deras framtida arvedel. Militarismen har förstört de klasser, som ännu för 40 à 50 år sedan kunde göra anspråk på epitetet ledande. De som företrädde intelligensen, det klara huvudet, det varma hjärtat, den raka ryggen mot byråkratiskt självsvåld, dessa klasser äro demoraliserade, ödelagda, förstörda.

Herr talman! Jag anser den fara, i vilken vi bragts genom denna alla samhällsinstitutioner genomsyrande militaristiska anda så stor, att jag, för att påkalla folkets uppmärksamhet på den, nödgas tillgripa den för mig enda återstående åtgärden att yrka avslag på utskottets hemställan.

Vidare anförde

Herr Thorsson: Herr talman, mina herrar! Jag skall icke ingå i någon längre diskussion med den siste talaren. Det finnes ju åtskilligt i vad han här framfört, som är av den beskaffenhet, att det kan kräva en ingående prövning. Som vanligt anförde den föregående talaren vissa synpunkter, som i sig innehålla många sanningar. Och om det hade varit under en annan situation än den nuvarande, skulle säkert hans anförande givit anledning till en längre och ingående debatt, vari var och en från sin utgångspunkt skulle försökt att pejla djupet av den fråga, som

vi nu debattera. Vi socialdemokratiska ledamöter av statsutskottet hava uti en reservation, som vi fogat till det föreliggande betänkandet, angivit, varför vi icke anse det lämpligt att nu ingå i en granskning av försvarsspörsmålet i dess helhet.

Det är ju så, att runt om oss i världen pågår en kraftmätning av en sådan omfattning, att alla existerande stater mer eller mindre kännbart beröras därav, och vi tro ej att vi tjäna rättens och fredens sak genom att under en så krävande och vansklig situation, iscensätta en *inre uppgörelse i försvarsfrågan* eller såsom den siste talaren syntes vilja göra yrka avslag å försvarshuvudtitlarna såsom en protest emot vissa företeelser som avsett att indraga landet i det nu pågående kriget. Vi äro livligt övertygade om litet var — åtminstone tror jag, att jag därvidlag gör mig till tolk för det parti, vars taleman jag varit i utskottet — att varhelst några strävanden framträda i syfte att indraga vårt land i den kraftmätning som nu pågår, där har man att påräkna oss socialdemokrater som oförsonliga motståndare. I det stycket äro vi nog överens med den föregående talaren. Men jag kan för min del icke påtaga mig ansvaret att utan vidare yrka avslag på den föreliggande huvudtiteln, därför att möjligen vissa strömningar i landet, uppmuntrade av det förhållandet, att rätten litet varstädes ute i den stora världen fått maka åt sig och makten satt sig i högsätet, försökt att på ett eller annat sätt bidra till att vi skola indragas i den pågående kraftmätningen. Jag får för min del säga, att nog blir det ett tillfälle, då vi måste ingå i prövning av den militära budget, som år 1914 lades till grund för vårt försvarsväsen. Den innehåller nog åtskilligt, som kan behöva förändras med ledning av de erfarenheter, som nu gjort sig gällande. Det fredsslut, som väl ändå en gång skall ingås, är ännu icke skönjbart, och så länge det icke är skönjbart, är det omöjligt för oss att ingå i ett sakligt bedömande av, hur fjärde huvudtitelns slutsumma sedermera skall se ut. För min del önskar jag av brinnande hjärta, att detta ohyggliga folkmördande, denna förstörelse av hundraårig kultur skall hava åstadkommit en sådan sakernas ordning, att vi efter detta krigs slut icke uteslutande skola få oss förelagda budgeter, som avse stegring på försvarets område, utan att människorna skola vakna till förstånd, till medvetande om att det finnes högre ting i livet än att förgöra varandra. Men, herr talman, situationen är dock sådan, att jag för min del icke kan följa den siste talaren i hans avslagsyrkande, utan jag måste för min del yrka bifall till den föreliggande punkten.

Jag har sedan en sak att säga här vid behandlingen av denna punkt, en sak, som naturligtvis måste förefalla mycket liten jämförd med den stora fråga, som här är förd på tal. Jag måste dock säga ett par ord ifråga om själva punkten. Herr statsrådet har äskat, att en registratörsbefattning skall uppföras på departementets stat. Denna tjänstebefattning har hittills varit uppförd på generalstabens stat, men herr statsrådet anser, att då denne tjänstemans tid är helt upptagen i departementet, så bör befattningen också uppföras på departementets stat. I samband med detta kan jag icke uraktlåta

Ang. anslaget till landförsvarsdepartementet.

(Forts.)

Ang. anslaget
till lantför-
svarsdeparte-
mentet.
(Forts.)

att påtala ett förhållande, som existerar inom departementet, och som har en obehaglig inverkan på ett annat ämbetsverk. I lantförsvarsdepartementet äro för närvarande anställda, om icke två expeditionschefer, så nära på två sådana, men såväl *personen* som *avlöningen* till en av de här omnämnda befattningarna tages från arméförvaltningen. Jag finner det vara oriktigt, att man tager bort såväl lön som en ordinarie tjänsteman från ett ämbetsverk för att använda dem i ett annat, eller med andra ord att man flyttar hela dennes tjänstgöring från arméförvaltningen till departementet. Det kan icke gagna ärendenas behandling att avlägsna en ordinarie tjänsteman från det ämbetsverk, därifrån avlöningen skall utgå, och låta en så viktig befattning, som den han har att sköta, bestridas på förordnande den ena månaden efter den andra för att icke säga årsvis. Det är en oriktig anordning, och såvitt jag kan bedöma saken, står det fullständigt i strid mot de föreskrifter, som äro avsedda att tillämpas i hithörande fall. Jag har endast velat påtala detta förhållande. Det kan hända, att herr statsrådet, som nu begärt ordet, kan lämna någon upplysning, som förklarar förhållandet. Jag ber att få yrka bifall till den föreliggande punkten.

Chefen för lantförsvarsdepartementet, herr statsrådet **Mörcke**: Herr talman, mina herrar! Det är med anledning av den siste ärade talarens yttrande, som jag begärt ordet, för att förklara, hur det förhåller sig med denna sak, att en tjänsteman i arméförvaltningen under nuvarande förhållanden gör tjänst i lantförsvarsdepartementet.

Det är nu omkring ett år sedan dåvarande extra föredraganden i lantförsvarsdepartementet, fil. d:r Malmroth utnämndes till krigsråd i arméförvaltningen med placering såsom chef för arméförvaltningens kameralbyrå. Samtidigt förordnades inom departementet en kanslisekreterare att övertaga hans förutvarande befattning såsom extra föredragande, och jag vill säga, att **denne kanslisekreterare** under fem års tid förut tjänstgjort såsom kansliråd och därunder uppburit allenast kanslisekreterares lön men **kansliråds tjänstgöringspenningar**. På samma sätt har det varit i succession efter honom, så att vederbörande uppburit den lägre lönen men de högre tjänstgöringspenningarna.

Det torde vara allmänt bekant, att de göromål, som en expeditionschef har inom de större departementen, fått en sådan omfattning, att det icke är möjligt för en person att under nuvarande förhållanden sköta dem. Det har ock sedan många år tillbaka inom de större departementen utbildat sig den praxis, att den ordinarie expeditionschefen under viss tid av året — tiden beroende av ärendenas mängd och omfattning — varit tjänstledig för att avfatta propositioner till riksdagen och handhava andra dithörande ärenden, under det att en annan person varit förordnad att upprätthålla hans ordinarie ämbete, d. v. s. föredraga regeringsärenden. Detta sistnämnda uppdrag hade doktor Malmroth inom lantförsvarsdepartementet från år 1911 till början av år 1914. Då skedde en omkast-

ning på det sättet, att han nu övertog riksdagsärendena, under det att den ordinarie expeditionschefen skötte de löpande ärendena.

Ang. anslaget till lantförsvarsdepartementet.

(Forts.)

Med doktor Malmroths utnämning till krigsråd var emellertid hans tjänstgöring inom lantförsvarsdepartementet slut, men vi få komma ihåg, att departementet under dessa exceptionella tider är oerhört betungat med arbete, beroende dels av den rådande situationen, neutralitetsvakten och allt detta, dels därav, att just under denna tid 1914 års härordning skall genomföras. Arbetet är sålunda mångdubblat. Under sådana förhållanden var det av största vikt att försöka ordna det så, att man fortfarande någon tid kunde tillgodogöra sig doktor Malmroths stora kunskaper och särskilt hans erfarenhet i allt vad som rör 1914 års härordning. Därför förordnades han strax efter utnämningen att sköta riksdagsärendena inom departementet. Dessa hava nu vuxit till den omfattning, att de fullt ut upptaga en mans tid.

Komma vi så till frågan huru vikariatet skulle skötas, så erkänner jag, att det är en viktig befattning och att det icke är gynnsamt, att en man, som har en så viktig plats, tagas ifrån densamma. Men det lägre måste vika för det högre. Det återstod då att bestämma, huru detta vikariat skulle skötas. För dylika fall finnas bestämmelser, som äro av riksdagen godkända, bestämmelser av år 1908, som säga, hur i ett sådant fall skall förfaras. Det heter där, att en sådan tjänsteman, som erhåller ledighet för att tjäna riksdagen och dess utskott med upplysningar eller som förordnas till *annat särskilt uppdrag*, skall få åtnjuta så mycket av lön och ortstillägg, som förhållandena kräva och som provas skäligt. Så har även Kungl. Maj:t i detta fall förfarit. Doktor Malmroth avstod sina tjänstgöringspenningar. Det skulle han göra. Men dessutom bestämde Kungl. Maj:t, att han även skulle avstå ortstillägget. Däremot ansågs det icke, att han skulle avstå något av lönen, därför att det icke blivit visat, att icke befattningen mycket väl kunde uppehållas därförutan.

Jag vågar påstå, att detta icke utgör något fall, som icke har sin motsvarighet på andra områden inom ämbetsmannavärlden. Jag har, innan saken ordnades på detta sätt, gjort mig underkunnig om att flera prejudikat härfå finnas. Situationen var, som sagt, den, att denne speciellt i dessa ärenden kunnige man behövdes inom departementet, och då fick man låta den mindre hänsynen vika för den större.

Herr E. A. Nilson i Örebro: Herr talman! Även jag för min del ifrågasätter på särdeles goda grunder lämpligheten av en sådan debatt, som inleddes av den förste ärade talaren. Jag tror näppeligen, att man kan säga, att tidssituationen är sådan, att en dylik debatt nu borde upptagas. I den mån en sådan överläggning borde förekomma, synes det mig, att det borde ske under vida lugnare förhållanden än de, under vilka vi nu befinna oss. Detta skall emellertid icke hindra mig från att giva den ärade talaren rätt i ett par punkter, ty även om jag är aldrig så myc-

Ang. anslaget
till lantför-
svarsdeparte-
mentet.
(Forts.)

ket motståndare mot själva den huvudsynpunkt, som han framförde, skall det i alla fall icke hindra mig att giva honom rätt i det, vari han hade rätt. Rätt hade herr Månsson i att försvarsbudgeten företer en utsvällning, som — man må erkänna det — i viss mån kan anses vara oroväckande, icke oroväckande ur den synpunkt, som herr Månsson här framförde, men oroväckande ur den synpunkten, att denna utsvällning giver tydligt vid handen, att de beräkningar, som förelades riksdagen år 1914, ej hålla streck. Ställningen är nämligen sådan, att redan denna huvudtitel överstiger de år 1914 beräknade utgifterna å ordinarie stat efter genomförd härordning med icke mindre än 1,700,000 kronor. Om jag då, vilket synes mig rättvist, att jag gör, ifrån denna summa av 1,700,000 kronor drar ett belopp av 1,000,000 kronor i extra anslag, som har äskats till mathållningsanslaget, till furageringsanslaget och till munderingsanslaget, så blir i allt fall bilden den, att för år 1917 begäres det å ordinarie stat ungefär 700,000 kronor mera än vad som beräknades vara erforderligt efter fullt genomförd härordning. Sålunda föreligger här onekligen den situationen, att sakkunskapens regering av år 1914 på viktiga punkter har kalkylerat bedrägligt fel. Några sådana punkter äro utbrutna ur huvudtiteln, men vi få ju anledning att i sin tid tala om dem.

Vidare ger jag herr Månsson rätt däri, att den högeragitation, som har riktats mot vänsterpartierna, har varit högeligen osmaklig. Min förhoppning, det erkänner jag ärligt och öppet, om enighet och samling omkring det, som för oss alla bör vara väsentligt, har genom denna agitation i hög grad grusats, det erkänner jag och däri delar jag som sagt herr Månssons uppfattning. Men i trots av allt detta och i trots av hela den smädelsens flod, som nästan ohejdat brusat fram mot det politiska parti, som jag tillhör, anser jag mig i varje fall och i varje fråga, sålunda även i den, som nu föreligger, böra både tala för vad jag anser vara till gagn för mitt land och rösta i överensstämmelse därmed. 1914 års härordningsbeslut bör genomföras; det är en hederssak för det parti, som jag tillhör, att så kommer att ske, i vad på det partiet ankommer.

Något vidare uttalande skall jag icke göra i anledning av vad herr Månsson yttrade. Men jag ber, att i anslutning till vad den ärade talaren på Ystadsbanken anförde och i anledning av vad herr statsrådet här anført rörande det sätt, varigenom förstärkning av arbetskrafterna inom lantförsvarsdepartementet beretts få förklara, att jag i det stora hela ansluter mig till de synpunkter, som här uttalades av herr Thorsson. Jag ingår då icke alls på en prövning av, huruvida en förstärkning av arbetskrafterna inom lantförsvarsdepartementet kan vara erforderlig eller icke. Jag är böjd för, det vill jag säga utan någon ingående undersökning, att antaga, att en förstärkning må vara erforderlig. Det är emellertid en sak för sig. Vad jag vill uttala är, att det sätt, varpå denna förstärkning har åstadkom-

mits, icke synes mig lämpligt. Det bär verkligen, jag säger det öppet, prägeln av en genväg för att kunna komma förbi ett svårt hörn, som man ville komma förbi, och då har det icke kunnat undvikas, att man, enligt min uppfattning, i viss mån har törnat mot det krav, som riksdagen rättvisligen kan ställa upp, nämligen att befattningar, som riksdagen anvisat medel till, också i regel komma att upprätthållas av de tjänstemän, som utnämnts till befattningarna ifråga. Riksdagens uttalande av år 1908 tror jag icke man får giva den räckvidd och den innebörd, som herr statsrådet här syntes vilja göra, och den byråchefs-befattning inom arméförvaltningens civila departement, varom här är fråga, är nog av den krävande natur, att den bör beklädas av dess ordinarie innehavare, och så har säkerligen också varit riksdagens mening.

Ang. anslaget
till lantför-
svarsdeparte-
mentet.

(Forts.)

Tänker man nu vidare på successionen inom det civila departementet i arméförvaltningen, så ställer det sig så, att en tredje gradens tjänst upprätthålles av en andra gradens tjänsteman mot åtnjutande av andra gradens lön och tredje gradens tjänstgöringspengar och ortstillägg o. s. v. nedåt alltigenom. Men det föranleder ju också, att för den tjänsteman, som upprätthåller första gradens tjänst, stå inga andra lönebelopp till förfogande än tjänstgöringspengar och ortstillägg för första gradens tjänsteman. Jag vill slutligen säga det, att om det äger sin riktighet, att arbetsbördan i departementet har ökats, så har också arbetsbördan i arméförvaltningen ökats, och den byråchefs-befattning, varom här är fråga, är den viktiga byråchefs-befattning, som har hand om själva medelsförvaltningen i arméförvaltningen, således en tjänst, på vilken vilar ett stort ansvar.

Till undvikande av varje missförstånd vill jag slutligen förklara, att min erinran icke alls gäller, att den dugande tjänsteman, varom nu är fråga, erhållit ordinarie tjänst. Hans skicklighet och duglighet som ämbetsman skattar jag högt, men det hindrar mig icke från att jag i varje fall ifråga om själva det sätt, varpå tjänsten här anordnats, anser, att det icke har varit lämpligt.

Jag ber emellertid, herr talman, att få yrka bifall till den föredragna punkten.

Herr Lindhagen: Jag skall också be att få yttra ett par ord vid behandlingen av första punkten i denna huvudtitel.

Som kammarens ledamöter ha sig bekant, betraktar jag nämligen denna huvudtitel som uttrycket för det infernaliska i tiden, symbolen för världskriget, för slaktandet, uthungringen, fördummelsen, folkförtrycket och över huvud taget alla dessa onda makter, som vi nu kämpa emot. Huvudtiteln själv är visserligen oskyldig som ett lamm, men tidsförhållandena ha skapat den såsom det sannskyldiga uttrycket för allt detta olyckliga som håller på att allt mer och mer insnärja även det svenska folket.

Ang. anslaget
till lantför-
svarsdeparte-
mentet.

(Forts.)

Jag skall i förbigående med anledning av ett yttrande av en föregående talare — herr talmannen behöver icke vara ängslig; jag skall yttra mig mycket moderat — framhålla, att i Stockholms Dagblads nummer för Marie bebådelsedag, den stora valdagen, stod en artikel, vari med övertygelse återopades detta yttrande av Bismarck: »aldrig ljuges det så mycket som före ett val, under ett krig och efter en jakt». Sedan exemplifierade tidningen riktigheten av de två första påståendena genom talrika egna exempel uti sin text. Det är inte möjligt, att det kunde ljugas så oerhört och folket vilseledas så utomordentligt före det nyss hållna valet och under dessa krigstider av vissa tidningar, om icke allting nu vore en hymn, ett epos till allt det voluminösa, som fått sitt uttryck i de stora siffrorna i föreliggande krigsbudget. Det är klart, att om man har den känslan och den uppfattningen, att vad som nu sker dock måste utlösa sig i någon indignation emot detsamma ifrån de stora folkopinionerna i hela världen, då kan man icke — och i den punkten är jag av olika mening mot den föregående ärade talaren — sitta tyst vid behandlingen av detta kapitel. Jag tror därför, att Fabian Månsson var en verklig representant för det, som vi nu vänta på, då han, som förut ivrigt kämpat för ett s. k. starkt militärförsvär — inrättat på det särskilda sätt, som han fann lämpligast, förstås — dock i blyxtbelysningen av tidens händelser bekänner, att fjällen nu fallit från hans ögon, nu går det för långt, nu måste vi säga nej med indignationens röst. Vi andra, som även förut ställt oss tveksamma och avvisande inför militärväsendet såsom fredsgaranti, vi komma inte med något nytt genom ett avslagsyrkande. Men däremot vill jag tacka Fabian Månsson för att han, övervinande sig själv, framträdde som denne store hedersman, som han alltid är, mitt i det ofantliga förfall, i vilket vi befinna oss.

Ja, herrarna trivas tydligen mycket bra i förhållandena, sådana de äro. Ni sitta i edra bänkar och äro nöjda med tingen sådana de äro, och skratta och gå sedan som vanligt till edra dagliga sysselsättningar. Men för mig ställer sig saken icke på det sättet, utan jag måste säga mig, att mina illusioner över vår förmåga att kunna uträtta någonting gent emot det vidunder, som representeras av denna proposition och detta statsutskottsbetänkande, äro reducerade högst betydligt. Jag har för min del med lidelse gått de s. k. parlamentariska vägarna. Det har varit mitt mål och medel, men då har jag också alltid tyckt, att det varit nödvändigt, om man skall vinna någonting på dessa vägar, att göra det grundligt, att även där införa kraven på full omdaning, där det uppenbarligen är absolut nödvändigt. Nu måste vi i alla fall säga oss litet var, att vi icke vunnit så synnerligen mycket och att dessa banor och stigar måste omvandlas på något sätt, för att de skola kunna användas som nyttiga verktyg i mänsklighetens tjänst.

Enligt min uppfattning ligger nära till hands en liknelse tagen från det nu pågående kriget. De proportionella valen ha

visserligen medfört vissa fördelar, men deras teknik har också verkat på det sättet, att man så att säga grävt ned den politiskt intresserade befolkningen efter vida fronter uti dyhålor, därifrån de bekämpa varandra med minsprängningar och stinkbomber utan att komma varken fram eller tillbaka. Enligt min erfarenhet och uppfattning äro också under nuvarande förhållanden alla ideal nedskjutna eller ha lidit hungersdöden, och de parlamentariska vägarna äro oöverkomligt spärrade av döda förhoppningar — om man har haft några förhoppningar nämligen, och det är det, som jag har haft. Det är väl då icke så underligt att, såsom man utan tanke på orsaken beklagar, många riksdagsmän äro borta från sessionerna och voteringarna i all synnerhet vid denna riksdag. Är det i alla fall icke ett uttryck för en olustkänsla? Man blir inte glad, då man träder in i riksdagshuset, det luktar lik i andra kammarens plenisal under nuvarande förhållanden.

Det har även här varit en ständig kamp om makten. Och nu sitter var och en slutligen, sedan man knappast fått behålla något annat ideal, i sin buske och bevakar sina små maktbefogenheter och befäster sig gent emot allt intrång på desamma. Det förefaller mig därför alldeles nödvändigt, att vi gent emot denna maktpolitik, representerad av militärväldet och även det civila livets militariserande, försöka komma in uti nya rörelser med nya män, ty vi andra äro antagligen förbrukade, med nya riktlinjer, där det inte gäller som yttersta mål, att ett parti skall få politisk makt, utan där målet för alla måste vara det mänskliga eller, som det heter så vackert i domarreglerna, att man »skall döma efter Guds och Sveriges lag», efter bägge delarna på en gång, att vi med andra ord överallt skola söka det rätta utan att söka makten. Och vad inträffar då? Jo, om vi göra detta, faller oss makten till oombedd, men på sådant sätt, att den icke på samma gång demoraliserar oss.

Det där förefaller nu vara en tröstlös skildring, men det är på det sättet, att förhoppningarna på framtiden i stället äro så mycket större, hos mig åtminstone. Det är härligt att kunna få taga upp allting från början, att kunna få gå bort ifrån de gamla spåriga vägarna, att hoppas på, att det skall komma någon-ting bättre — även om jag nu inte alls vill säga såsom visst, att dessa förhoppningar på något sätt skola gå i uppfyllelse.

I dagarna ha en och annan av kammarens ledamöter kanske observerat en undangömd notis i tidningarna om att norska socialdemokratiska stortingsfraktionen ånyo framträtt enhälligt med ett krav på militärväsendets fullständiga avskaffande vad Norge angår. Man kan ha olika meningar, huruvida sådana förslag äro förnuftiga eller icke, men man har i alla fall rättighet att hysa dem, man har rättighet att arbeta därför, arbeta därför på de parlamentariska vägarna med rättens och lagens makt. Det är väl ändå ett bevis på, huru det militära skräckväldet, uppbyggt på våra säregna institutioner, breder sig som en polyp över alla våra

Ang. anslaget till landförsvarsdepartementet.

(Forts.)

Ang. anslaget
till lantför-
svarsdeparte-
mentet.
(Forts.)

andliga fallenheter, huru det förlamar oss i våra handlingar och våra önsknningar till det goda, förbjuder oss all känsla av indignation över det onda. — då endast Fabian Månsson och en handfull andra ledamöter i den svenska andra kammaren känna sig uppfordrade att resa sig mot förtrycket samt betraktas därför såsom obotfärdiga syndare, därför att de nu i denna kammare återigen framställa samma krav, som enhälligt har samlat hela den norska socialdemokratiska stortingsfraktionen.

Jag skall, herr talman, efter dessa korta erinringar för min del be att få instämma i Fabian Månssons yrkande.

Herr Åkerman: Herr talman! Jag tror, att kammaren är mig tacksam, om jag icke ingår på ett detaljerat gendrivande av den första ärade talarens till mycket stora delar oriktiga och obevisade påståenden, och likaså om jag icke heller ingår på en granskning av den siste ärade talarens kåseri.

Jag skall i stället sysselsätta mig med den fråga, som herr Thorsson och herr Nilson berörde och som även herr statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet har berört, nämligen frågan om erhållande av förstärkt arbetskraft inom lantförsvarsdepartementet.

Jag ber att få understryka, vad herr statsrådet sade, nämligen att det hade varit olämpligt, om man icke begagnat sig av den särskilt ingående kännedom om 1914 års härordning, som det från arméförvaltningen hämtade krigsrådet besitter. Om man jämför de två befattningarna, den att förbereda ärendena för riksdagen och krigsrådsbefattningen i arméförvaltningen, så med all aktning för krigsrådsbefattningen nog är väl ändå befattningen att förbereda ärendena för riksdagen viktigare, och inte trodde jag, att det skulle motsägas från riksdagshåll.

Det är väl för övrigt ingenting ovanligt, att man får taga en tjänsteman från ett ämbetsverk för att förstärka arbetskrafterna i departementen. Det förekommer ju jämt och samt. Och jag kan icke annat än säga, att jag finner det synnerligen tilltalande, att man i detta fall har gått, jag skulle vilja säga ärligt, till väga, i det att man tagit en tjänsteman helt och hållet från arméförvaltningen till departementet och icke praktiserat något, som annars tyvärr är så vanligt inom vår förvaltning, nämligen mångsyssleriet. Tjänstemannen låtsas stå kvar i ämbetsverket men gör i själva verket endast skentjänst där, något som för övrigt icke torde vara okänt inom arméförvaltningen.

Att man sedermera inom arméförvaltningen, när det första gången gällde att skaffa ersättare för krigsrådet, måhända icke fann den lämpligaste personen, är ju möjligt. Det har sagts så, och det har blivit en ändring, men det sammanhänger icke med denna fråga, åtminstone kan icke, om så varit fallet, statsrådet göras ansvarigt därför.

Då jag, som sagt, icke kan finna annat än, att man från departementets sida just gjort det, som varit mest praktiskt, näm-

ligen att man utnyttjat den särskilt ingående kännedom, som en person hade om 1914 års härordning, för att förbereda de ärenden, som stå i sammanhang med densamma, kan jag för min del icke instämma i det klander, som gjorts gällande från två ärade ledamöter av statsutskottet.

Ang. anslaget till lantförsvarsdepartementet.
(Forts.)

Herr Hallendorff: Jag tillåter mig, mina herrar, att endast göra en helt kort anmärkning.

Den ärade talaren på Örebrobanken uttryckte för en stund sedan sitt beklagande över att de förhoppningar om enighet, som han hade hyst år 1914, hade svikits. Ja, det beklagandet är jag fullkomligt med om att instämma i. Han pekade emellertid som anledning därtill på någon av honom icke närmare angiven agitation och sade, att trots denna agitation ville han i alla fall icke frångå sin år 1914 intagna ståndpunkt. Det senare var ju angenämt att konstatera. Vad den agitation beträffar, som den ärade talaren berörde, angav han den icke närmare, och det kan sålunda vara något dubiöst vad han närmast åsyftade. Det skulle jag dock i detta ögonblick vilja säga, särskilt därför, att tystnad så ofta missförstås, att såvitt han därmed velat rikta någon anmärkning mot det parti, som företrädesvis medverkade till försvarsfrågans lösning år 1914, har han varit ute i ogjort väder. Det har inte varit från *den* sidan, som den våldsamma agitation, som nu pågår, har uppkallats. Jag anser mig böra konstatera detta, samtidigt som jag är fullt beredd att erkänna, att i de politiska striderna — och det få vi väl i alla fall samtliga medge — gärna syndas från båda hållen.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen givit propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på avslag å såväl berörda hemställan som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna 2—6.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 7, angående ny stat för generalitetsstaten.

Ang. ny stat för generalitetsstaten.

Uti innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under punkten 6 av fjärde huvudtiteln föreslagit riksdagen att, med godkännande av det vid statsrådsprotokollet över lantförsvärens ärenden den 14 januari 1916 fogade förslag till ny stat för generalitetsstaten, öka anslaget till generalitetsstaten, nu 194,020 kronor, med 30,265 kronor till 224,285 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

a) godkänna det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till ny
Andra kammarens protokoll 1916. Nr 47.

Ang. ny stat
för generalitetsstaten.
(Forts.)

stat för generalitetsstaten med den ändring, att den vid staten föga-
de anmärkning 1 erhöle följande lydelse: »För tjänsteresor till mö-
ten och mönstringar åtnjuter inspektören för infanteriet rese-
och traktamentsersättning, övriga medlemmar av generalitetet däremot
endast reseersättning, allt enligt gällande resereglemente»; och

b) öka anslaget till generalitetsstaten, nu 194,020 kronor, med
30,265 kronor till 224,285 kronor.

Den i mom. a) av utskottets hemställan omförmälda anmärkning
1 under staten för generalitetsstaten skulle enligt Kungl. Maj:ts för-
slag lyda sålunda:

»Arméfördelningschefer åtnjuta för tjänsteresor till möten och
mönstringar reseersättning enligt gällande resereglemente, men ej
traktamentsersättning.»

Vid punkten hade emellertid reservation avgivits av herrar
Swartz, Strömberg, H. H. K. Ericson, Ekelund, J. Nilsson och Berg-
qvist, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

a) godkänna det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till ny
stat för generalitetsstaten; och

b) öka — — — — — 224,285 kronor.

Punkten föredrogs, varefter

Chefen för lantförvarsdepartementet, herr statsrådet
Mörcke yttrade: Herr talman, mina herrar! Under denna
punkt har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen en omredigering
av en anmärkning, som står i staterna under »generalitetsstaten»,
detta i syfte att truppslagsinspektörerna under sina inspektions-
resor skulle erhålla icke allenast reseersättning utan även dag-
traktamente, vilket de nu icke få. Utskottet har icke kunnat
biträda denna Kungl. Maj:ts uppfattning och har såsom skäl
för sitt avslagsyrkande anfört ett uttalande av 1908 års riksdag,
då denna fråga sista gången var före. Det sades nämligen där,
att det syntes, som om dessa befattningshavare hade fått sina
löner sig så tillmätta, att de skulle vara tillräckliga att betäcka
även de kostnader, som voro förenade med dessa inspektionsresor.
Ja, om nu även så vore förhållandet, så vågar jag dock bestrida,
att detta numera rimligen kan anföras såsom skäl emot, att de
må erhålla en sådan förmån. Generalernas löner äro, fränsett
hästgottgörelse och inkvarteringsersättning, som äro direkta er-
sättningar för utgifter, uppe i 8,000 kronor och 7 kronor om
dagen i dagavlönning, tillsammans 10,555 kronor, och dessa löne-
belopp äro desamma, som fastställdes år 1875, således för 40
år sedan. Men det är väl alldeles påtagligt, att det sjunkande
penningvärdet under alla dessa 40 år åstadkommit, att total-
beloppet av deras avlöning i själva verket är rätt betydligt
reducerat. Men däremot har deras arbete under de gångna åren
i hög grad ökats. En truppslagsinspektör, som nu vill samvets-

grant fylla sitt värv, måste göra många och långa inspektionsresor till de under honom lydande truppförbanden över hela riket.

Reservanterna inom utskottet ha med fog framhållit, huru-
som inom civila ämbetsverk alla likställda tjänstemän, general-
direktörer och dylika, åtnjuta dagtraktamente under sina in-
spektionsresor. Men vad som särskilt gör, att orättvisan härvid-
lag träder ganska skarpt i dagen, är, då man gör en jämförelse
mellan dessa olika befattningar. Utskottet har velat tillerkänna
inspektören för infanteriet denna förmån men förvägrat de övriga
inspektörerna densamma, och har härför anfört det skälet, att
infanteriinspektörens resor hava sådant omfång, att det därför
vore förenat med billighet, att han erhöle förmånen i fråga.
Det är sant, att hans inspektioner ha stor omfattning och säker-
ligen även större sådan än de andra inspektörer, som här talats
om, men jag vågar påstå, att även inspektören för kavalleriet
och inspektören för artilleriet ha så omfattande inspektioner,
att de i detta avseende icke komma långt efter den förstnämnde.
Enligt instruktionen skall inspektören för infanteriet årligen
inspektera en tredjedel av infanteriets samtliga regementen, och
dessutom har han att inspektera skjutskolan för infanteriet och
kavalleriet. Inspektören för kavalleriet och inspektören för ar-
tilleriet ha lika många truppförband, nämligen nio, att inspek-
tera, ty märk väl, att till följd av åtskilliga skäl måste inspek-
tion årligen företages av de truppförband, som det åligger dessa
inspektörer att utöva inspektion över. Dessutom ha dessa båda
vara sin skola att inspektera: den förre ridskolan och den senare
skjutskolan för fält- och fästningsartilleri. Jag vågar således
påstå, att de i fråga om inspektionsresornas omfattning icke
komma långt efter inspektören för infanteriet.

Den, som särskilt blir illa behandlad, om utskottets förslag
här skulle bifallas, är inspektören för kavalleriet. Denne in-
spektör var, då år 1875 lönen reglerades för ifrågavarande be-
fattning, generalsperson. Sedermera indrogs lönen, men när 1914
års härordning framlades, föreslog Kungl. Maj:t, att ånyo en
generalsperson skulle komma på denna post. Riksdagen avskog
emellertid detta förslag och bestämde, att denne inspektör skulle
vara överste med ett arvode av 1,000 kronor utöver den vanliga
avlöningen. Han kom dock att fortfarande kvarstå på genera-
litetets stat, trots det att han var överste, och på grund därav
faller han under denna olyckliga anmärkning, så att han icke
kan få något dagtraktamente under sina inspektionsresor. In-
konsekvensen i detta framgår ju ganska tydligt, om man tänker
på den ställning, som intages av den andra överste, som likaledes
tillkom under 1914 års riksdag, nämligen inspektören för trängen.
Denne står upptagen på trängens stat, men där förekommer
ingen sådan anmärkning, som gäller för medlemmarna av gene-
ralitetet, och på den grund får denne inspektör även dagtrakta-
mente.

*Ang. ny stat
för general-
litsstaten.*

(Forts.)

Ang. ny stat
för general-
intendents-
staten.
(Forts.)

Lika orimlig förefaller denna bestämmelse, om man jämför inspektören för artilleriet och generalintendenten med varandra. Båda dessa äro tillika avdelningschefer i arméförvaltningen, men när generalintendenten reser ut och inspekterar ett av sina intendenturkompanier, får han traktamente, därför att han är uppförd på intendenturkårens stat, men när däremot generalfälttygmästaren i egenskap av inspektör för artilleriet reser ut och inspekterar ett av sina truppförband, får han ej något dagtraktamente. Detta kan icke vara rimligt.

Jag hemställer alltså till denna kammare, att i enlighet med rättvisa och billighet här gå med på Kungl. Maj:ts proposition, som ju också understöts av reservanterna.

Herr vice talmannen, som under nämnda anförande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav härefter ordet till

Herr Å k e r m a n, som yttrade: Herr vice talman! Jag skall endast i korthet be att med den motivering, som herr statsrådet och chefen för lantförvarsdepartementet här givit, få yrka bifall till den av herr Swartz m. fl. vid denna punkt avgivna reservationen.

Vidare anförde

Herr E. A. Nilson i Örebro: Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan. Det har redan av herr statsrådet anförts, att 1908 års riksdag hade samma ärende sig förelagt och att riksdagen då fann, att Kungl. Maj:ts framställning i detta avseende icke borde bifallas, och jag kan med en mycket framstående mans ord säga, att sedan dess har ingenting inträffat.

Nu har herr statsrådet sagt, att dessa truppslagsinspektörer ha många och långa inspektioner. Ja, det må vara sant, men herr statsrådet medgav ju i varje fall — och det är icke underligt att herr statsrådet gjorde ett sådant medgivande här i sitt anförande, då han i sitt yttrande i statsrådsprotokollet sagt just samma sak, som han nu medgav — att den inspektionsskyldighet, som åligger infanteriinspektören, dock är större än den, som åligger övriga truppslagsinspektörer. Men inspektionsskyldighet åligger icke blott dessa inspektörer, utan även arméfördelningscheferna. Jag skall tillåta mig att här inför kammaren visa, hurudant förhållandet skulle komma att ställa sig med avseende å exempelvis generalfälttygmästaren och inspektören för artilleriet å ena sidan och en arméfördelningschef å andra sidan; jag kan då ta t. ex. chefen för VI. arméfördelningen. Jag förutsätter, att både chefen för VI. arméfördelningen och generalfälttygmästaren skola företaga en resa upp till Boden för att där förrätta inspektion. Generalfälttygmästaren reser då härifrån Stockholm kl. 6,34 på kvällen, och chefen för VI. arméfördelningen reser från Östersund kl. 6,46 likaledes på kvällen. De träffas då i Bräcke och följas åt med samma tåg till Boden. Vidare förutsätter jag, att det åtgår samma tid för dem till deras inspek-

tioner. Så resa de tillbaka med samma tåg, den ene till Stockholm och den andre till Östersund; generalfältygmästaren, som reser till Stockholm, kommer hit 10 minuter senare, än chefen för VI. arméfördelningen kommer till Östersund. Det är sålunda sant, att generalfältygmästaren för denna sin inspektion använt 22 minuter längre tid, än vad chefen för VI. arméfördelningen behövt använda, men icke kan väl den omständigheten vara av så utomordentlig betydelse, att han fördenskull bör ha traktamentsersättning, något som den andre ju icke har. Jag skulle kunna draga fram ytterligare dylika exempel och även gå så långt som att påpeka, huru egendomligt det ställer sig, när t. ex. inspektion förrättas nere vid Kristianstad. Men nästan ännu egendomligare ställer det sig, om chefen för V. arméfördelningen och generalfältygmästaren samtidigt följas åt för att inspektera i Uppsala förlagda truppförband. Där har chefen för V. arméfördelningen mera arbete, än vad generalfältygmästaren har, och man kan därför förutsätta, att han måste stanna en å två dagar längre i Uppsala, än vad generalfältygmästaren behöver göra. Men denne förre, som alltså måste stanna en längre tid i Uppsala, han bör icke ha något dagtraktamente, men däremot skall nu generalfältygmästaren ha sådant.

Jag tror, att om man tänker litet närmare på denna sak, man verkligen skall komma till den uppfattningen, att vad som här av utskottsreservanterna föreslås i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts proposition icke vilar på billighetens och rättvisans grund.

Vidare framhöll herr statsrådet, att det skulle vara en inkonsekvens i förhållandet mellan chefen för trängen, å ena sidan, och kavalleriinspektören, å andra sidan, i nu förevarande avseende, oaktat dessa hade samma avlöning. Ja, de ha samma avlöning, men, mina herrar, kavalleriinspektören har dessutom ett särskilt arvode å 1,000 kronor, och sålunda är han gynnsammare ställd i avlöningshänseende. Jag tror således, att inkonsekvensen i detta fall är mera skenbar än verklig. Beträffande inkonsekvensen i den olika ställning, som härvidlag intages av generalintendenten och chefen för intendenturkåren samt generalfältygmästaren, kan jag medge, att det är en inkonsekvens, som i det avseendet förefinnes, men den kan ju rättas till ett kommande år, och det kommer nog att ske på det sättet, att generalintendenten sättes på generalitetets stat; då är denna inkonsekvens helt och hållet undanröjd och ställningen blir lika för alla. I varje fall har ju denna inkonsekvens funnits redan förut och har icke uppkommit först nu.

Jag ber, som sagt, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan herr talmannen nu återtagit ledningen av förhandlingarna, yttrade

Herr Å k e r m a n: Herr talman! Den föregående ärade tälaren uppdrog en rätt så intressant jämförelse mellan de resor, som

Ang. ny stat
för generalitetensstaten.
(Forts.)

Ang. ny stat
för generalitetsstaten.

(Forts.)

företagas av chefen för VI. arméfördelningen, och de resor, som företagas av inspektören för artilleriet, och han fann därav, att inspektören för artilleriet icke behövde begagna längre tid för sina resor till Boden, än chefen för VI. arméfördelningen. Ja, det är fullkomligt riktigt, och jag hoppas då också, att herr Nilson småningom kommer att ta konsekvensen av detta, när jag uppvisar, att tidsskillnaden mellan de av inspektören för infanteriet företagna resorna till Boden och de resor, som inspektören för artilleriet företager dit, är ingen. Ty jag vet ingen anledning, varför inspektören för infanteriet skulle resa med ett mera långsamt gående tåg än det, som inspektören för artilleriet använder. När dessa båda resa till Boden för att inspektera, resa de antagligen med *alldeles samma* tåg. Eftersom herr Nilson här vidare sade, att när chefen för V. arméfördelningen och inspektören för artilleriet resa till Uppsala för att inspektera, måste den förre stanna där längre, då han har mera att inspektera än den senare, vill jag endast framhålla, att när inspektören för artilleriet och inspektören för infanteriet resa till Boden för att inspektera, reser den förre antagligen hem litet senare än den sistnämnde, då han har mera att inspektera än denne. Skulle vi börja att göra jämförelser på detta sätt, kunna vi komma ganska långt.

Jag hoppas emellertid nu, att eftersom inspektören för infanteriet och inspektören för artilleriet måste använda lika lång tid för själva tågresan, och då vidare, såsom herr Nilson påvisat, inspektören för artilleriet icke reser långsammare än chefen för VI. arméfördelningen, herr Nilson tar konsekvensen därav och ett annat år är med om att ge även chefen för VI. arméfördelningen dylik traktamentsersättning, vilket jag för min del anser vara det enda, som är med billighet och rättvisa överensstämmande. Jag kan icke annat än beklaga, att Kungl. Maj:t icke tagit med även den saken, utan kluvit denna fråga i två delar.

Nu säges av utskottet, att ingenting inträffat sedan år 1908. Det är mycket egendomligt att höra ett sådant uttalande. Jag trodde verkligen, att något hade inträffat och att det borde framstå klart för envar, i synnerhet efter den debatt, som här förut förts i kammaren, då vi hörde den ene efter den andre klaga över vad som hände år 1914. Det har hänt rätt mycket sedan år 1908. Vi ha fått en helt annan härordning, helt andra pretentioner på inspektion och en ny utbildning av de värnpliktige.

När det år 1914 var tal om kavalleriinspektörens ställning och hans löneförmåner, hörde jag aldrig under debatten i försvarsutskottet, fastän jag vågar påstå att jag rätt uppmärksamt följde densamma. talas om, att denne inspektör fick arvodet om 1.000 kronor, för att det skulle vara en ersättning för hans resor. Han fick det därför, att man ville till kavalleriinspektör få den lämpligaste högre kavalleriofficeren och man ansåg, att han då även borde erhålla en avlöning, som var något högre än regementschefernas. Hans ansvar är ju större än deras och han kan bli nödsakad flytta m. m. Men att dessa 1.000 kronor skulle utgöra någon traktamentsersättning un-

der hans resor, hörde jag, som sagt, aldrig talas om, och det tror jag icke heller var meningen.

Då inom alla andra förvaltningsgrenar de personer, som företrädesvis ha inspektionsskyldighet, i lönehänseende ha blivit ställda på sådant sätt, att de kunna företaga dessa inspektioner utan att själva behöva göra sig den frågan: »skall jag sätta till av egna medel eller icke?», kan jag icke finna annat än med rättvisa och billighet överensstämmande, att det blir så även inom det militära. Man kan ju lyckligtvis icke med fog påstå, att det har hänt, att någon högre militär har dragit sig för dessa utgifter, att han inte gjort sin plikt i detta avseende, men man bör väl i alla fall icke ställa det på det sättet, att en person i dylik ställning skall behöva fråga sig: skall jag inspektera mycket eller skall jag inspektera litet? Skall jag hålla mig alldeles tätt efter den formligen stadgade gränsen eller skall jag göra mera? I varje inspektionsfall är det nämligen ett grepp i hans tillgångar.

Jag kan sålunda inte annat än ännu en gång, herr talman, be att få yrka bifall till den av herr Swartz m. fl. avgivna reservationen.

Herr E. A. Nilson i Örebro: Herr talman, jag ber i anledning av den nästföregående ärade talarens yttrande endast få erinra därom, att är det så, att det icke är riktigt vad som uppgives i den kungliga propositionen, nämligen att en så betydande inspektionsskyldighet åligger infanteriinspektören, och jag till ett kommande år blir övertygad om oriktigheten av denna uppgift, skall jag vara den förste att vilja stryka anmärkningen för inspektören för infanteriet och att låta honom likställas med alla de andra. Det vill jag ärligt säga ifrån, att det har jag ingenting emot.

Men jag är övertygad om, att kammaren märkte, vart herr Åkermans konsekvenser ledde. De leda helt enkelt dit, att *alla* generaler böra ha dagtraktamente. Den konsekvensen lade herr Åkerman tydligt och klart på kammarens bord, så att den, som här röstar för reservationen, bör ha klart för sig, att det gäller icke Kungl. Maj:ts förslag, utan det gäller generalitetet i dess helhet, och jag måste säga, att jag tror, att den uppfattningen är riktig, ty det går nog inte att göra en sådan där klyvning, som både Kungl. Maj:t och reservanterna mot statsutskottets hemställen ha gjort en framställning om.

Vidare var det frågan om arvodet till kavalleriinspektören. Ja, jag har aldrig påstått, att detta arvode skulle på något sätt ersätta resekostnaderna. Då här talas om resekostnader, vill jag inom parentes erinra om, att själva resekostnaderna få de alltid betalt för. Det är endast fråga om dagtraktamente. Men jag vill framhålla, att jag har aldrig sagt, att detta arvode skulle vara ersättning för detta dagtraktamente. Vad jag däremot har sagt, är, att om man gör en jämförelse mellan avlöningen till chefen för trängen och kavalleriinspektören, kräver rättvisan, att man också talar om, att kavalleriinspektören har detta arvode.

Ang. ny stat
för generalitetsstaten.
(Forts.)

Ang. ny stat
för generalitetsstaten.
(Forts.)

Vidare sade herr Åkerman, att alla inom den civila administrationen anställda ämbetsmän ha ett sådant arvode. Ja, för låt, det är inte alldeles så. Varken landshövdingar eller biskopar ha mig veterligt dylika dagtraktamenten. Topparna sålunda på landsstatsorganisationen och topparna på den kyrkliga organisationen ha icke dagtraktamenten. Topparna på den militära organisationen ställas sålunda här endast i full paritet med topparna på den kyrkliga och den landsstatliga organisationen.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därå och bifall i stället till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 8—10.

Kammaren biföll vad utskottet hemställt.

Ang. krigshögskolor.

Efter nu skedd föredragning av *punkten 11*, angående nya stater för krigshögskolan samt för artilleri- och ingenjörhögskolan, begärdes ordet av

Chefen för lantförsvarsdepartementet herr statsrådet Mörcke, som yttrade: Jag skall anhålla att vid denna punkt få säga ett par ord. Det gäller artilleri- och ingenjörhögskolan. Här har inspektören för infanteriet föreslagit, att en del infanteriofficerare och kavalleriofficerare skulle beordras såsom elever till artilleri- och ingenjörhögskolan, därför att de behövdes för att sedermera fylla vissa befattningar, ett par lärarebefattningar vid skjutskolan och dessutom befattningar som besiktnings- och skottställningsofficerare vid Karl Gustavs stads gevärsfaktori, en tre, fyra befattningar sålunda.

Infanteriinspektören har föreslagit, att antalet skulle vara fem i den lägre kursen och två i den högre, men Kungl. Maj:t har i propositionen föreslagit antalet till tre i den allmänna kursen och en i den högre kursen.

Det är med anledning av att utskottet här har uttalat, att det icke finner, att Kungl. Maj:t har haft tillräckliga skäl för denna nedprutning, som jag har begärt att få säga några ord. Skälet härtill har, kan jag säga, uteslutande varit sparsamhetshänsyn. Jag ville icke betunga huvudtiteln med något, även ett ringa belopp, om jag inte fann det vara nödvändigt, och det har jag icke funnit härvidlag. Jag har ansett, att dessa befattningar, som sedermera skola besättas med f. d. elever vid artilleri- och ingenjörhögskolan, icke äro flera, än att de mycket väl kunna hinna rekryteras med det antal elever, som jag föreslagit skulle genomgå denna skola. Det är alltså detta, som är anledningen till att jag föreslagit det lägre antalet.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 12.

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkterna 13—15.

Lades till handlingarna.

Härefter föredrogs *punkten 16*, angående anslaget till volontärskolor; och anförde därvid

Chefen för lantförvarsdepartementet, herr statsrådet Möreke: Herr talman, mina herrar! Under denna punkt har utskottet ansett sig böra uttala ett klander mot Kungl. Maj:t, därför att Kungl. Maj:t icke i enlighet med 1915 års riksdags uttalade önskan för riksdagen framlagt planerna för de högre underofficersskolorna.

Ang. högre underofficersskolor under utbildningsåret 1915—1916.

Då Kungl. Maj:t förra året föreslog riksdagen att öka anslaget till volontärskolorna med 70,000 kronor för att möjliggöra upprättandet under utbildningsåret 1915—1916 av dessa högre underofficersskolor, så förelåg icke någon plan för dessa skolor. Denna omständighet behövde emellertid icke i och för sig utgöra något hinder för att skolorna skulle kunna komma till utförande, ty planen kunde mycket väl hinna utarbetas under loppet av 1915 och bli av Kungl. Maj:t fastställd, innan skolorna kunde hinna ta sin början. Riksdagen beviljade den begärda anslagsökningen men uttalade tillika, att den väntade sig, att *ett följande år* erhålla upplysning om organisationen för dessa skolor och kostnadsberäkningarna för desamma. Av vad som sålunda i ärendet förekommit, framgår det alldeles tydligt, att riksdagen utgått ifrån att planen skulle fastställas under 1915 och att riksdagen *sedermå* skulle få denna plan till granskning liksom även kostnadsberäkningarna.

Planen utarbetades också under loppet av 1915, men av skäl, för vilka jag i statsverkspropositionen redogjort, kommo skolorna icke till utförande under detta utbildningsår, utan skulle med dem anstå till ett kommande år. Under sådana förhållanden ansåg jag, att även med planernas fastställande borde anstå något, och detta gjorde jag så mycket mer som det föreliggande förslaget i vissa hänseenden tarvade en närmare granskning. Vid tiden för statsverkspropositionens avfattande saknade jag sålunda kännedom om vilken som var den lämpligaste organisationsformen. Då riksdagen aldrig begärt att få denna plan framlagd, förrän den hade av Kungl. Maj:t fastställts, hade jag strängt taget icke något skäl att alls upptaga detta ärende i statsverkspropositionen i år. Men jag gjorde det dock, därför att jag ville ta hänsyn till det av riksdagen gjorda uttalandet och tala om, i vilket läge frågan befann sig.

På grund av vad jag här anfört, kan jag inte finna annat, än att det av utskottet uttalade klandret mot Kungl. Maj:t icke

Ang. hogre underofficersskolor under utbildningsåret 1915—1916.

är befogat. Riksdagen har aldrig begärt annat än att få se planen, när den blivit fastställd, och när den en gång blivit av Kungl. Maj:t fastställd, kommer den också helt säkert att framläggas för riksdagen.

(Forts.)

Herr E. A. Nilson i Örebro: Ja, herr talman, av herr statsrådets anförande synes mig framgå, att det förhållandet, att riksdagen förtroendefullt lämnade Kungl. Maj:t detta anslag, innan organisationen för skolan var klar, det ansåg herr statsrådet utgöra ett bevis för att riksdagen icke hade någon som helst önskan att få någon kännedom om skolans organisation, innan den utav Kungl. Maj:t var fastställd, och att det sålunda icke kunde lämnas någon upplysning i statsverkspropositionen beträffande skolans organisation, därför att vid tidpunkten för propositionens avfattande organisationen icke var fastställd. Nu är det emellertid så, som kammaren mycket väl finner, att i allmänhet *vill* riksdagen veta, huru en skola skall organiseras redan *innan* riksdagen lämnar anslag till densamma. Men då får man inte, synes det mig, taga den omständigheten, att riksdagen förtroendefullt har lämnat anslaget åt Kungl. Maj:t, ehuru den icke kände organisationsformerna för skolan, till intäkt för den meningen, att riksdagen icke vill veta någonting, förrän det hela är ett fullbordat faktum.

Utskottets redogörelse och uttalande synes mig icke kräva någon vidare kommentar. Jag må endast till vad som där är anført lägga, att jag personligen har funnit det något egendomligt, att exempelvis cheferna för fjärde och femte arméfördelningarna, båda i Stockholm, på samma dag, eller den 27 november 1911, liksom också cheferna för första och andra arméfördelningarna på en och samma dag, nämligen den 30 november 1915, kommit på den tanken, att skolornas upprättande lämpligen borde uppskjutas. Att märka är, att infanteriinspektören och chefen för generalstaben samstämmt ha ansett, att skolorna borde komma till stånd. Men det må vara med den saken hur som helst. Jag skall inte ingå på ett bedömande av, huruvida det varit tillräckligt skäl för Kungl. Maj:t att uppskjuta skolans organisation. Jag kan till och med utgå ifrån, att det har varit tillräckligt skäl för Kungl. Maj:t att uppskjuta frågan om skolornas ävägbringande, men vad jag likväl håller på, är, att det hade varit önskvärt, att riksdagen hade fått veta, hur Kungl. Maj:t hade haft för avsikt att organisera dessa skolor. Det gäller nämligen här utbildningen av hela vår underofficerskår. Det gäller en förbättrad undervisning för dem, något som var utlovat i försvarspropositionen 1914, och något som jag vet, att underofficerskåren längtar efter.

Man har nu skylld på officersbristen, som hinder för skolornas organisation, och det må vara, att officersbrist förefinnes, men det borde i alla fall, jag upprepar det, inte ha hindrat, att riksdagen hade fått veta, hur Kungl. Maj:t ämnat organisera

desså skolor, ty då skolornas tillkomst i hög grad har intresserat riksdagen, är det alldeles påtagligt, att även skolornas organisation intresserar riksdagen i lika hög grad.

Jag vill slutligen uttala den förhoppningen, att Kungl. Maj:t i varje fall icke måtte underlåta att meddela kommande riksdag, d. v. s. nästa års riksdag, huru dessa skolor komma att organiseras.

Ang. högre
underofficers-
skolor under
utbildnings-
året 1915--
1916.

(Forts.)

Herr Thorsson: Herr talman! Jag skulle kort och gott kunnat instämma i den föregående talarens yttrande, men jag vill dock säga det, att då herr statsrådet i sin anmärkning till utskottets uttalande anfört, att riksdagen skrivit, att riksdagen »ett kommande år» skulle vilja se på den där planen, så innebär det naturligtvis icke, att Kungl. Maj:t skulle ha rätt att bestämma hur som helst i den saken, utan det är för ett vanligt förstånd tydligt, att det borde betyda för Kungl. Maj:t och varje annan, som kan läsa innantill, att det kommande året skulle ligga någorlunda i närheten av den tid, då Kungl. Maj:t fått planen färdig. När riksdagen anvisade dessa 70,000 kronor, så skedde det huvudsakligen därför, att det låg riksdagen varmt om hjärtat att icke vidtaga åtgärder, varigenom den tidpunkten skulle framskjutas, då man skulle hava denna fråga klar. Därför förefaller det mig, att det är alldeles riktigt vad som här sagts i utskottets utlåtande, att riksdagen borde detta år haft tillfälle att taga del av planen. Jag för min del får säga det, att det enligt mitt sätt att se är alldeles oriktigt, att planen skall framläggas för riksdagen egentligen först när Kungl. Maj:t har satt skolplanen i verket. Det hade varit lämpligt, att planen framlagts för riksdagen i år. Jag kan mycket väl inse den svårighet, som legat för Kungl. Maj:t att sätta skolorna i gång under innevarande år, beroende, efter vad regementscheferna anfört, på att anspråken på underofficerspersonalen i den dagliga tjänsten varit så stora, att man icke haft några att skicka till skolorna. Det är ett resonemang som jag kan förstå, men däremot kan jag icke erkänna, att det är ett bärande skäl, som herr statsrådet anför, att därför att man kom på den tanken, att det skulle vidtagas någon mindre ändring i förslaget, så hade planen icke kunnat skickas till riksdagen för bedömande. Det är en fråga, som litet var önskar skall bli löst så fort som möjligt, därför att vi tro, att det skall öka tillgången på dugliga underofficerare. Under sådana omständigheter förefaller det mig att det borde vara en samstämmade uppfattning hos riksdagen och Kungl. Maj:t, att dessa skolor utan onödigt dröjsmål kunde organiseras.

Vidare yttrades ej. Kamraren beslöt lägga punkten till handlingarna.

Punkten 17.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 18, angående anslaget till avlöning och rekrytering
m. m.

Sedan *Avd. I—IV* föredragits, yttrade

*Ang. militär-
veterinärernas
löneförhållan-
den.*

Herr Vahlquist: Herr talman! I september förra året ingick arméförvaltningen till Kungl. Maj:t med begäran, att Kungl. Maj:t vid 1916 års riksdag måtte framlägga förslag till lönereglering för fältveterinärkåren. Såsom skäl härför anförde arméförvaltningen, att de dåvarande löneförmånerna vore så låga, att det icke vore möjligt att hålla veterinärplatserna besatta, utan många vakanser förekommo. Naturligtvis vore det på grund härav svårt att nöjaktigt tillgodose veterinärvården vid armén, något som måste vara ett statsintresse av största betydelse. Kungl. Maj:t har emellertid icke upptagit frågan i årets statsverksproposition. Den finnes dock där omnämnd, och jag skall tillåta mig att i korthet citera, vad departementschefen anfört till statsrådsprotokollet beträffande denna fråga. Statsrådet säger: »Att en förbättring av militärveterinärernas löneförmåner måste äga rum inom en nära framtid, finner jag till fullo ådagalagt genom den i ärendet nu och tillförene förebragta utredningen. Särskilt anser jag detta vara erforderligt för att fältveterinärkåren skall kunna på ett betryggande sätt rekryteras och veterinärvården av arméns dyrbara hästmateriel därigenom bliva behörigen tillgodosedd.» Emellertid, oaktat statsrådet ansåg, att ett förslag i den riktning arméförvaltningen framlagt var av behovet pakallat, ansåg sig departementschefen dock för det dåvarande icke böra framlägga frågan för riksdagen, och skälet härför var, såsom herr statsrådet säger, uteslutande hänsynen till nu rådande statsfinansiella förhållanden.

Då frågan emellertid enligt min mening är av den största betydelse, ansåg jag, att det icke kunde vara ur vägen att låta riksdagen få frågan under sin omprövning i form av en motion, och jag har därför i denna kammare, liksom en medmotionär i första kammaren, burit fram frågan för riksdagen.

Utskottet har nu behandlat motionerna, och utskottet har, såsom utskottet säger, behjärtat frågans vikt och betydelse och således givit en välvillig motivering, men en motivering, som dock lett till avslag. Detta avslagsyrkande har sin grund däri, att utskottet anser, att dylika löneruleringsfrågor böra komma från Kungl. Maj:t och icke från enskild motionär. Det må nu vara, att så bör vara förhållandet, och jag hade nog själv den tanken, att förhoppningarna icke voro så stora att få frågan löst genom en motion, men då frågan förelåg i utrett skick — alla myndigheter hava blivit hörda — och det ansågs här föreligga ett stort statsintresse, syntes det mig dock, att motionen bort kunna av utskottet tillstyrkas och av riksdagen bifallas. Så har emellertid icke skett, men jag anser mig dock icke böra mot ett enhälligt statsutskott göra något yrkande om bifall till mo-

tionen. Jag har emellertid ansett, att jag borde yttra några ord i frågan och icke med tystnad förbigå det avslagsyrkande, som utskottet här gjort.

Jag framhöll, att skälet till arméförvaltningens framläggande av förslaget och till att detta förslag borde komma fram redan vid denna riksdag var, att vakanserna då voro så stora, och detta är den dag i dag är ännu förhållandet. Jag skall tilllåta mig erinra om, att för närvarande finnas icke mindre än 5 bataljonsveterinärbeställningar, som äro lediga, och att av dessa 3 förklarats lediga flera gånger utan att sökande någon gång anmält sig till dem. Samtliga fältveterinärstipendiatplatser äro vakanta och hava icke på flera år varit besatta; endast en har varit besatt en kort tid. I sin helhet ställa sig vakanserna inom fältveterinärkåren så, att de uppgå till 12 av 49 tjänster, eller nära 25 — nogo räknat 24½ — procent av fältveterinärkåren. Det är ju en avsevärd, siffra, och desto mera anmärkningsvärd, som förhållandet varit sådant i flera år och icke bliver bättre, så länge avlöningsförhållandena äro sådana, som de nu äro.

Jag gör herr talman, såsom jag förut framhållit, icke något yrkande, men jag uttalar den förhoppningen särskilt med tanke på utskottets välvilliga motivering, då utskottet förklarar frågan behjärtansvärd, att herr statsrådet och chefen för kungl. lantförsvarsdepartementet måtte taga frågan under omprövning i så god tid, att den måtte kunna föreläggas nästa riksdag till slutgiltig prövning. Statsintresset fordrar detta.

Herr Tamm: Jag fick härom dagen i min hand en liten broschyr, som är synnerligen läsvärd och som är utgiven av Svenska djurskyddsföreningarnas centralförbund. Den heter »Svenska Purpurkorset för sårade hästar i fält». Det skulle glädja mig, om jag kunde i denna församling i någon mån göra propaganda för denna broschyr om djurskyddsvården. I nämnda broschyr skildras på ett gripande sätt de lidanden, som i krig tillfogas sårade hästar och hästar, som genom strapatserna bliva överansträngda. Man har också framhållit de statsfinansiella vådorna och de stora förluster, som uppkomma, om icke veterinärväsendet i fält är väl ordnat. Detta gjorde, att jag har sökt sätta mig in i och taga reda på hurdana förhållandena varit under det nu pågående kriget. Man finner då till sin förvåning, att ingen av de stora krigförande arméerna ägnat denna del av organisationen tillräcklig uppmärksamhet. De förluster, som även i detta avseende förorsakats dem under krigets första månader, voro helt enkelt oerhörda, både ur humanitär och statsfinansiell synpunkt. Jag kom vidare att tänka på, hur det skulle gå, om olyckan vore framme hos oss. Jag har gjort en beräkning, som visar, att om vi skulle uppställa ett lika antal hästar som de krigande stormakterna, relativt taget, skulle det antal, vi behövde tillgripa, vara icke mindre än 100,000. Med ganska moderata värden på dessa hästar representera de dock för landet i dess helhet ett värde av 90 miljoner kronor, som förfares, om hästma-

Ang. militär-
veterinärernas
löneförhållan-
den.

(Forts.)

Ang. militär-
veterinärernas
löneförhållan-
den.

(Forts.)

terieleet icke skötes, men som däremot besparas, om det väl omhänd-
derhaves. Nu är det så, vilket synes av motionen och som fram-
hållits av föregående talare, att redan fredsorganisationen av vårt
militära militärväsende nog lämnar en hel del, ja mycket övrigt att
önska, och jag skall med honom till fullo instämma i hans yttrande
om nödvändigheten av att snart råda bot härpå. Men huru skulle
det ställa sig för oss i händelse av krig? Jo, det behöves då för-
utom den fast anställda veterinärkåren naturligtvis ett mycket stort
antal med krigets fordringar förtrogna personer för att taga hand
om dessa ofantligt många olika kolonner och hästförband, så väl vid
etapperna som framme vid trupperna. Då frågar jag mig: utbild-
dar man svenska militära veterinärer med tanke på krigets fordrin-
ingar? Jag tror, att jag vågar säga nej, ty det är nog icke så
många av dem, som få en tillfredsställande utbildning. Jag kän-
ner visserligen, att det varit kortare kurser för ett eller annat år,
men i allmänhet skulle jag våga framkasta det något drastiska
påståendet, att det finnes endast en person inom veterinärväsendet,
nämligen den som står i toppen, som har reda på krigets fordrin-
gar härvidlag. Och huru ställer det sig beträffande möjligheterna
att använda de civila veterinärerna som ersättning för de andra vid
de många formationer, som jag talat om? Jo, så vitt jag vet, be-
kostas icke någon utbildning för dem. Ja, det har gått så, att
i det län, där jag har äran att vara ordförande i veterinärstyrelsen,
anser man sig ha råd att använda nyutbildade veterinärer för att bliva
tropichefer och genomgå reservbefälskursen. Det tycker jag är ett
slöseri med personlig kraft, som i krig skulle kunna användas på ett
bättre sätt. Jag tror det skulle vara lyckligt att i stället giva dem
en utbildning, som satte dem i stånd att fylla de krav, som i krig
ofelbart ställas på dem. Jag skall naturligtvis här icke längre ingå
på dessa förhållanden, men jag hoppas, att ehuru det för den nuva-
rande fredsorganisationens skull är nödvändigt, att den lösning, som
herr Vahlquist pekar på, vinner beaktande, jag hoppas, säger jag,
att den utredning, varom det talas i propositionen och utskottets ut-
låtande, må rikta sig på frågan i hela dess vidd, så att man må
bliva förvissad om, att såväl militära, direkt veterinära som stats-
finansiella synpunkter må komma att få ett ord med vid denna ut-
redning av veterinärfrågan och att denna således icke inriktas på
små linjer utan verkligen tar hänsyn till krigets fordringar; det
nu pågående krigets ohyggligheter kunna utgöra bevis för, att detta
är nödvändigt.

Jag har, herr talman, intet annat yrkande att framställa än
om bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll vad utskottet hemställt.

Avd. V och VI.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 19—25.

Utskottets i dessa punkter gjorda framställningar biföllos av kammaren.

Punkterna 26 och 27.

Lades till handlingarna.

Punkterna 28—40.

Vad utskottet i dessa punkter hemställt biföllos av kammaren.

Punkten 41. angående inkvarteringsbidrag åt furir.

*Ang. inkvarteringsbidrag
åt furir.*

I en inom andra kammaren väckt, till statsutskottet hänvisad motion, nr 161, hade herrar *Liljedahl* och *Isaksson* hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t måtte vidtaga sådana åtgärder, att furir, som vore gift eller änkring med minderårigt barn, kunde erhålla inkvarteringsbidrag efter liknande grunder som de, vilka tillämpades för marinens underbefäl av manskapet.

Utskottet hemställde att riksdagen måtte, i anledning av förevarande motion, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, huruvida och efter vilka grunder furir, som vore gift eller änkring med minderårigt barn, lämpligen kunde komma i åtnjutande av inkvarteringsbidrag eller liknande förmån, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill sådan utredning kunde föranleda.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *A. C. Lindblad*, *Thorsson*, *Anderson* i Råstock, *Ingvarson* och *Sävström*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att ifrågavarande motion icke måtte vinna riksdagens bifall.

Efter föredragning av punkten yttrade

Herr *Ingvarson*: Herr talman, mina herrar! Som herrarna finna, har en del av utskottets ledamöter reserverat sig mot denna punkt. Förslaget grundar sig på en motion av två andra kammarens ledamöter, vilka yrka, att ett särskilt extra lönetillskott eller inkvarteringsbidrag skulle kunna utgå till gifta furirer.

Jag har för min del icke kunnat dela motionärernas uppfattning i fråga om motiveringen för detta förslag. Motionärerna ha gjort en jämförelse med förhållandena vid marinen, där ett sådant inkvarteringsbidrag förekommer. Utskottet har emellertid ansett, att denna jämförelse icke är fullt hållbar, därför att

Ang. inkvar-
teringsbidrag
åt furir.
(Forts.)

för en avsevärd del av marinens personal har icke något kasernutrymme funnits att tillgå, utan ha de i stället erhållit inkvarteringsbidrag för att skaffa sig bostäder utanför kasernerna. Så är ej fallet vid armén, utan bostäder ha inom kasernerna kunnat beredas för arméns befäl av manskapsgrad. Och om så är, vilket arméförvaltningen framhållit i det yttrande, som finnes vilket på sidorna 80—83 i detta betänkande, har man icke kunnat finna något skäl att bereda dem inkvarteringsbidrag, då ju förut bostäder kunnat beredas dem inom kasernerna. Det förefaller under sådana omständigheter som om utskottet skulle ha plockat sönder det huvudsakligaste skälet i motionen och i konsekvens därmed bort komma fram till ett yrkande om avslag å densamma. Så har emellertid icke blivit fallet. Utskottet har i stället yrkat bifall till motionen. Utskottet säger: »Såsom ett önskemål måste det nämligen framstå, att furir beredes större möjlighet att kvarstå vid sin tjänst, även sedan han bildat familj.» Men omedelbart därefter göras en reservation mot detta, i det att utskottet tillfogar: »Dock måste härvid tillses, att den hjälp som må kunna lämnas, icke får den verkan, att furirerna komma att behålla sina befattningar längre än ur militär synpunkt är önskvärt.» Man befarar således, att ett bifall till förevarande framställning skulle kunna verka i den riktningen, att furirerna bibehölls vid sina tjänster längre än som vore önskvärt, och man vill på förhand reservera sig häremot. Nu skall jag villigt erkänna, att för någon enstaka furir, som redan har bildat familj, kunna de nuvarande förhållandena ställa sig nog så bekymmersamma. Jag har personligen hört omtalas ett och annat sådant fall, och jag har senast i en skrivelse, som ställts till mitt förfogande av min partikamrat Herman Lindqvist i Stockholm, fått kännedom om de synpunkter, som av dessa furirer anläggas. De finna, att deras ställning är svår, och att ett bifall till motionen vore önskvärt. Skulle jag sålunda endast låta hjärtat tala i denna sak, då skulle jag ha svårt att motsätta mig motionärernas förslag, men ett bifall till detsamma skulle medföra sådana konsekvenser, att jag det oaktat nödgas att yrka avslag.

Jag skall endast tillåta mig att i all korthet framhålla, huru ett bifall till motionen skulle komma att verka. Jag vill då erinra därom, att vid antagandet av 1914 års härordning var det ingen, som hade en tanke på att innehavare av de befattningar, som då skapades under namn av Furirer i ersättning för förutvarande distinktionskorporaler, skulle bo utom kasernerna, och Kungl. Maj:t har heller icke haft någon sådan tanke eller framlagt något sådant förslag. Detta har nu framförts genom enskild motionär, och utskottet har tillstyrkt detsamma. Detta skulle sålunda komma att medföra rubbning i den plan, som av 1914 års riksdag antogs för armén, och det skulle naturligtvis även komma att medföra icke så ringa kostnader. Utskottet har låtit uppgöra en beräkning av dessa kostnader. En sådan beräkning måste naturligtvis bliva approximativ, men arméförvalt-

Ang. inkvar-
teringsbidrag
åt furir.
(Forts.)

ningen, som verkställt densamma, har utgått från fyra olika antaganden; tabellen står på sid. 85 i utskottsbetänkandet, där det således är tillfälle att taga del av densamma. Man utgår därvid först från, att lönetilläggets belopp bör upptagas till 20 kronor per månad åt personal vid truppförband i Stockholm eller Göteborg och 15 kronor för månad åt personal vid övriga truppförband. För den händelse man då beräknar, att 10 procent av furirerna äro gifta, uppgå kostnaderna till 42,420 kronor, men om man beräknar, att 25 procent av dem äro gifta, uppgår summan till 106,020 kronor, allt per år. I det andra alternativet är lönetilläggets belopp upptaget till 15 kronor för månad åt personal vid truppförband i Stockholm eller Göteborg och 10 kronor för månad åt personal vid övriga truppförband, och då skulle den högsta summan sluta på 72,420 kronor. Det är naturligtvis omöjligt att nu exakt angiva, huru många av ifrågavarande furirer, som skulle bilda familj eller gifta sig, men så mycket torde vara uppenbart, att ett bifall till detta förslag skulle uppmuntra vederbörande att ingå äktenskap på grund av de extra fördelar, som därigenom bereddes dem, och man finge därigenom i utsikt, att kostnaderna komme att stiga. Men vad mera är: det lider intet tvivel, att, om man bifölle framställningen, det inom en nära framtid kommer att sägas, att de gifta kunna omöjligt vara bosatta utom kasernerna och försörja sina familjer på den lön, som de förut haft endast med tillhjälp av det lönetillägg, de härigenom få, utan de nödgas begära särskilt lönetillägg för att på ordentligt sätt kunna försörja sina familjer. Man har inom utskottet vid behandlingen av detta ärende sagt, att dessa farhågor icke voro uteslutna, och för min del hyser jag också den uppfattningen, att dylika framställningar ha vi i sådant fall att motse. Men om dessa framställningar bifallas, inträder samtidigt, att man rubbar proportionerna mellan lönerna för de olika underbefälsgraderna, underbefäl av manskapsgrad och underofficerare: man tillskapar nya löneklasser, som man icke på förhand haft tillfälle att beräkna vid antagandet av 1914 års härordning och som dessutom skulle medföra icke så små kostnader. Dessutom ber jag få fästa uppmärksamheten på den omständigheten, att en jämförelse med marinen är ohållbar även ur den synpunkten, att vid armén förekomma så kallade avskeds- och tillsättningspremier, som tillkomma manskapet efter vissa års väl vitsordad tjänstgöring, vilket däremot icke förekommer vid marinen. Att denna förmån icke är så ringa, förstå herrarna av den punkt, som vi för några minuter sedan behandlade och där, utan att ett ord spilldes därpå, ett anslag beviljades av 375,400 kronor till avskeds- och anställningspremier. Det är sålunda en betydande förmån, som tillkommer underbefäl av manskapsgrad och underofficerare vid armén men icke vid marinen. Redan häri ligger en särskild förmån för ifrågavarande personer vid armén, och nu vill man tillskapa ännu en sådan. Jag upprepar, att jag kan hysa sympati för detta i enskilda

Ang. inkvar-
teringsbidrag
åt furir.
(Forts.)

fall, där ett sådant behov kan föreligga, men det synes mig dock, att konsekvenserna av ett bifall härtill äro så svåra att överblicka och skulle medföra så stora rubbningar i nu bestående förhållanden och medföra så avsevärda utgifter, att jag för ingen del kan vara med om en sådan framställning som den förevarande.

Nu är det sant, att framställningen begränsar sig till en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning. Utskottet har också sökt att icke allt för positivt taga ställning till förslaget, utan nöjt sig med jämförelsevis vaga uttryck. Men den, som läser motiveringen och klämman, kan dock icke undgå att få en känsla av att utskottet anser, att saken är värd att reflektera på. Läser man därjämte arméförvaltningens bifogade utlåtande och tager del av de tankar, som där göra sig gällande, så kan man, därest skrivelseförslaget bifalles, redan nu se framför sig den tidpunkt, då förslaget är genomfört. Då jag icke vill vara med om att inleda riksdagen i någonting, som är så svårt att överblicka och som, befarar jag, kan ha ganska svårartade konsekvenser, hemställer jag, herr talman, om avslag på denna punkt och bifall till reservationen.

Herr vice talmannen, som under herr Ingvarsons anförande åter övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, lämnade nu ordet till

Herr Liljedahl, som yttrade: Herr talman! Både sociala och militära skäl tala för ett bifall till utskottets hemställan i denna punkt, och jag såväl som min medmotionär äro utskottet tacksamma för den ingående behandling vår motion har fått, i det att arméförvaltningen satts i tillfälle att lämna ett mycket värdefullt utlåtande, i vilket de synpunkter, som i motionen framföras, i det stora hela understrykas.

Jag är viss om att vi alla dela den åsikten, att en lagstiftning icke bör vara en klasslagstiftning, utan att man bör vara rättvis gentemot alla samhällslager. Nu är det vad armén beträffar så, att officerare och underofficerare ha inkvarteringsersättning. Många av dem äro ju gifta, men även om de icke äro gifta, få de inkvarteringsersättning. Officerarna, och i många fall underofficerarna, ha ju icke någon plats inom kasernerna, vilket furirerna ha, såsom den förre ärade talaren påpekade. Nu kunna dessa furirer emellertid kvarstå i tjänst ända tills de äro 32 år gamla. Det är många av dem, som önska gifta sig, men det finnes icke inom kasernerna plats för furirerna, om de gifta sig, utan då måste de grunda egna hem utanför kasernerna. Det är naturligtvis endast de furirer, som nått en något högre levnadsålder, vilka kunna komma i fråga att grunda familjer; arméförvaltningen beräknar 10 procent eller allra högst 25 procent. Det är åt denna jämförelsevis lilla kategori som vi yrka, att inkvarteringsersättning måtte utgå.

En furir av första klassen har i årslön 600 kronor och dessutom en dagavlönning av 50 öre, som gör 182 kronor 50 öre per år, eller sammanlagt 782 kronor 50 öre. En furir av andra klassen har sammanlagt 542 kronor 50 öre. Ja, med dessa inkomster går det ju att leva inom kasernerna, då man slipper att själv hålla sig med bostad. Men skall en furir gifta sig, blir det ju ytterst svårt att underhålla en familj på denna inkomst. Jag kan icke finna annat än att det blir en orättvisa, om man hjälper officerare och underofficerare, men icke hjälper furirerna, då de hunnit fram till eller överskridit 30-årsåldern och således kunna ha anledning att tänka på att grunda eget hem och underhålla en familj. Nu påpekade den föregående ärade talaren att furirerna erhålla en avskedspremie. Ja, det få de visserligen just då de taga avsked, men av denna premie få de icke ett öre, så länge de befinna sig i tjänst, och där kunna de ju kvarstå många år. En premie, som de erhålla först vid avskedet och som de blott få en gång, ha de ju ingen nytta av, så länge de äro i tjänst.

Ur militär synpunkt är det en stor fördel att underbefälet icke är alltför ungt till levnadsåren. Många gånger är underbefälet icke äldre än de värnpliktige själva, och det har ju framförts rätt många klagomål över den omogenhet, som kännetecknar en del underbefäls sätt att föra befäl, något som naturligtvis beror på deras ungdom. Det är en fördel både för de värnpliktige och för armén i övrigt, att dessa dugliga furirer icke jagas ur armén för att söka sig in på andra banor, när de vilja bilda familj, utan få kvarstå i tjänst vid armén även sedan de äro gifta. Detta innebär även en fördel ur sedlig synpunkt, som jag tror det nog är skäl att taga fasta på.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr *Isaksson* instämde häruti.

Vidare anförde

Herr *Ingvarson*: Jag ber endast få tillägga några ord. Den föregående ärade talaren berörde i sitt anförande bland annat den omogenhet, som kännetecknar en del alltför ungt befäl. Det var ett erkännande från hans sida — och han antydde det också i annat sammanhang — att det är önskvärt att få stadgat och omdömesgillt underbefäl.

Då 1914 års härordning antogs och furirgraden tillskapades, utgick man bland annat därifrån, att dessa furirer, särskilt de av första klassen, skulle på grund av sin högre ålder, sin större omdömesförmåga och mogenhet vara lämpligare och bättre för att tillgodose de värnpliktiges och det övriga manskapets intressen inom kasernerna.

Nu vill motionären här, som han nyss utvecklade, flytta detta mognare och mera omdömesgilla underbefäl av manskapet ut ur

Ang. inkvar-
teringsbidrag
åt furir.
(Forts.)

Ang. inkvar-
teringsbidrag
åt furir.
(Forts.)

kasernerna och bereda dem tillfälle att slå sig ned någonstans utom kasernerna, varigenom de värnpliktige således under natten och på sina fritider skulle helt lämnas i händerna på detta, som han själv betecknade det, mera omogna och unga underbefäl av manskapet. Det är detta jag icke kan vara med om. Jag hyser den uppfattningen, att omtanken om de värnpliktige, önskan att bereda dem största möjliga trevnad och att undvika tråkigheter för dem, nödvändiggör, att man tillser, att det finnes litet äldre och omdömesgillare underbefäl inom kasernerna. Officerarna bo utom kasernerna och det göra i regel även underofficerarna. Då återstår inom kasernerna således endast underbefäl av manskaps grad. Skall man nu flytta ut även ett avsevärt antal furirer av första klassen, bli verkningarna i detta avseende än mera kännbara.

Jag kan väl förstå den känsla av sympati, som motionärerna visat sig hysa för de gifta furirerna och de svårigheter, i vilka dessa försättas på grund av sin ställning, åtminstone i en del fall, men då herr Liljedahl här talar om den jämförelsevis höga ålder, i vilken en del av dem befinner sig, vill jag anmärka, att jämförelsen med marinen icke är fullt hållbar, ty där inträder i regel befordran till underofficerskorpral vid högre ålder än befordran till furir vid armén, och de skäl, hämtade från marinen, som motionärerna anfört, äro således vad åldersgränsen beträffar icke hållbara på detta område. Jag kan således alltjämt icke anse det riktigt och nyttigt att yrka bifall till denna framställning. Jag anser det tvärtom vara olyckligt ur flera synpunkter, icke minst med hänsyn till omtanken om de värnpliktige.

Herr Åkerman: Herr talman! Den föreliggande frågan är huvudsakligen en humanitär fråga, men har nog även sin militära betydelse. Jag tror icke alls, att ett bifall till utskottets hemställan kommer att få sådana storartade konsekvenser, som de vilka den föregående ärade talaren hotat med. I själva verket är det så, att de furirer, som äro gifta, utgöra ett synnerligen ringa fåtal och visst icke några 10 eller 25 procent. Om furirerna nu också skulle få ett inkvarteringsbidrag eller något dylikt, torde detta bidrag, av skäl som den föregående ärade talaren berört — nämligen att furirernas avlöning icke får sättas så hög att den blir större än sergeanternas — icke komma att bli så stort, att det direkt uppmuntrar till äktenskap. Men det kommer att medgiva för den präktige och duglige furir, som man vill ha kvar i tjänst och som är beredd att ingå äktenskap, att kunna göra detta och draga sig fram, tills han kan nå underofficersbefordran.

Det är däri den största betydelsen av föreliggande fråga ligger, enligt mitt sätt att se saken och jag kan såsom regementschef vittna om, att jag redan haft sådana fall som de nyssberörda.

Det är icke och bör icke bli så som den föregående ärade talaren sagt, nämligen att dessa furirer i och med det att de få inkvarteringsbidrag flytta ut ur kasernen. Ifrågavarande bidrag

bör endast utgöra ett bidrag till hyran för familjerna, vilka, såsom våra kaserner äro byggda eller avsedda att byggas, icke kunna få plats i dessa.

Ang. inkvarteringsbidrag
åt furir.

(Forts.)

Jag tror således, att de av herr Ingvarson antydda konsekvenserna, nämligen att det skulle bli sämre tillsyn av de värnpliktige, äro fullkomligt obefogade. Jag skall, herr talman, inskränka mig till vad jag nu sagt och yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr E. A. Nilson i Örebro: Även jag herr talman, vill yrka bifall till utskottets hemställan. Gifva furirer äro nog rena undantagsfall, men i de undantagsfall, som förekomma, synes det mig att alla allmänt mänskliga skäl tala för att här bifalla den hemställan utskottet gjort. Jag ber därtill få fästa kammarens uppmärksamhet på att utskottets hemställan om skrivelse till Kungl. Maj:t i frågan är avfattad i särskilt försiktiga och vaga ordalag. Det var närmast för att påpeka detta som jag begärt ordet. Det säges här, att man skall begära »att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, huruvida och efter vilka grunder furir, som är gift eller änking med minderårigt barn, lämpligen må komma i åtnjutande av inkvarteringsbidrag eller liknande förmån, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill sådan utredning kan föranleda».

Detta är således som sagt ett skrivelseförslag, avfattat i synnerligen försiktiga och vaga ordalag. Utredningen skall omfatta icke allenast grunderna, utan även *huruvida* överhuvud taget bidrag bör ifrågakomma eller ej.

Då det är så starka allmänmänskliga skäl, som tala för ett bifall till utskottets hemställan, vågar jag vädja till kammaren att i detta fall behjärta den sak, varom här är fråga, och bifalla skrivelseförslaget.

Herr Nilsson i Kristianstad: Herr talman, mina herrar! Jag skulle icke förlänga debatten här, om det icke vore för att framhålla ett par synpunkter, som icke tidigare framförts i detta sammanhang.

Vid första påseende verkar det ju mycket bestickande, att man ur humanitär och allmänmänsklig synpunkt vill tillerkänna inkvarteringsbidrag även till den del av befälskåren vid lantarmén, som vid 1914 års härordning icke erhöll sådant. Emellertid skadar det icke, när man så starkt lägger an dessa synpunkter, att man också försöker något se till, huru detta skulle verka i det praktiska livet på arméns avlöningsförhållanden i övrigt. Jag erinrar mig, att före riksdagens sammanträdande i år uppvaktades riksdagsmännen av representanter från de olika regementenas underofficerskårer. Ätminstone de av dessa, som jag var i tillfälle tala med, framförde den synpunkten, att vid 1914 års härordnings genomförande överhuvud taget inga andra fingo någon nämnvärd förbättring i sin ekonomi än just de, som ifrån distinktionskorpraler flyttades upp i furirgraden. De övriga, sergenter

Ang. inkarteringsbidrag
åt furir.
(Forts.)

såväl som fanjunkare, ansågo, att detta förhållande naturligtvis borde på något sätt rättas, antingen genom något dyrtidstillägg eller riktigare och efter deras uppfattning bättre genom en löneförhöjning motsvarande eller något större än vad furirerna 1914 tillerkändes.

Vad blir då följden av ett bifall till det skrivelseförslag, som här är framlagt? Jo, följden kan icke bliva annan än den att, sedan de allmänmänskliga och humanitära synpunkterna fått tala och inkvarteringsbidrag beviljats även åt furirerna, officers- och underofficerskårens krav på förbättrade lönevillkor blir så mycket starkare, att det torde bliva omöjligt att avvisa detsamma.

I den stad, där jag är bosatt, har jag talrika tillfällen att vid tvenne regementen se rent praktiskt hur dessa förhållanden ställa sig, och efter vad jag erfarit därnere, förhåller det sig dock så, att vid lantarmén befordran till sergeant i allmänhet nås redan vid ungefär 30 års ålder. Före denna tidpunkt är det nog blott i rena undantagsfall några giftomål ifrågakomma, och detta beror kanske icke minst därpå, att för närvarande den skillnaden finnes, att inkvarteringsbidrag icke utgår till dem, som befinna sig i furirgraden.

Numera röjer sig ju benägenhet att flytta regementena från landsbygden och till städerna, och riksdagen har ju för övrigt för samtliga regementens vidkommande fattat beslut om flyttning till städerna. I det fall, som herr Åkerman särskilt betonade, nämligen att det gäller att bibehålla en duglig furir, som det är önskvärt att få hava kvar i tjänsten, föreligger efter förflyttningen till städerna icke längre samma svårighet att bibehålla en sådan furir som när regementena lågo på landsbygden. I flertalet städer finnas för en duglig man, som är intresserad av arbete, i stor utsträckning tillfällen att erhålla sysselsättning i det praktiska livet, som giver honom en avsevärd del extra inkomster på den fritid han har.

Jag vill ytterligare stryka under, att det även är en del extra förmåner, som följa med anställningen i denna grad. Jag har sett exempel därpå i min stad. Särskilt i tider som dessa begagna sig de gifta underofficerarna av rätten att från regementet till inköpspris inköpa en stor del av de förbrukningsartiklar, som de behöva för sig själva och för sin familjs uppehälle. Ja, det praktiseras till och med i stor utsträckning att man från kokinrättningen vid regementet mot en viss dagsersättning, jag tror 60 öre, tager portion hem till sig och sin familj. Det finnes en mängd sådana förmåner, som visserligen icke synas i staten, men i alla fall spela icke så liten roll.

Jag är icke den, som skulle sätta mig emot, om det gällde att reparera någon orättvisa, som kunde sägas i 1914 års härordning vara begången mot någon del av underofficerskåren, men då enligt mitt förmenande ett bifall i den riktning, som nu förordas, skulle medföra, att man med säkerhet ganska snart måste bevilja löneförbättringar även för den övriga delen av officerskåren, och då

alltså konsekvenserna kunna bliva dyrbara nog, ber jag för min del att få hemställa om bifall till reservanternas yrkande.

Ang. inkvarteringsbidrag åt furir.
(Forts.)

Herr Liljedahl: Herr talman, mina herrar! Med anledning av den siste ärade talarens yttrande, att ett bifall till utskottets förslag skulle draga med sig underofficerarnas lönefråga och medföra, att pretentionerna från underofficerarnas sida skulle ökas, vill jag påpeka, att här icke alls är fråga om att öka furirernas löner, utan att det blott är fråga om att det lilla antal furirer, exempelvis 10 procent, som äro gifta och som måste underhålla familj ute i garnisonsstaden eller som önska gifta sig, erhålla, i likhet med officerare och underofficerare, ett inkvarteringsbidrag. Jag har såsom kaptén 400 kronor om året i inkvarteringsbidrag, men jag är icke gift, jag har icke någon familj att underhålla, och jag har väl rätt att vara människa, när det kommer en furir till mig och säger: Jag vill gärna gifta mig, men det är ytterst svårt. Då har man väl rätt att försöka ställa det något bättre för dessa 30-åringar eller något äldre bland furirerna, som antingen äro gifta eller önska gifta sig. Här är således icke alls fråga om att över lag höja furirernas löner; och underofficerarnas lönefråga, som för övrigt är mycket behjärtansvärd, har därför icke alls med denna sak att göra.

Vad sedan beträffar herr Ingvarsons replik till mig, att denna motion skulle gå ut på att ur kasernerna draga ut de äldre och bästa elementen bland underbefälet och sålunda verka till skada för de värnpliktiga, så vill jag också betona, vad som ju är självklart, att det antal underbefäl, som en kompanichef är skyldig låta finnas inom kasernen, uppnås på det sättet, att furirerna och äldre korpraler få tura om att vara den äldste befälhavaren, som ligger inne i kompaniet.

Likaväl som man bland officerarna bestämmer, att en officer under en viss vecka alltid skall vistas och bo i kasernen — det är den s. k. daglöjtnanten eller dagkaptenen, vilken ju, även om han är gift, måste under sin jourvecka ha sin bostad i kasernen — likaväl kan man och måste man ordna det så, att även dessa gifta furirer i tur och ordning måste var sin dagvecka ligga i kompaniet och överse ordningen därstädes, såvida man icke har någon annan lämplig korpral eller furir att sätta dit i stället. De invändningar, som herr Ingvarson framfört och som skulle gå ut på, att man genom denna åtgärd skulle skada de värnpliktiga, kan jag sålunda icke finna befogade.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Lindqvist i Stockholm: Herr talman! Jag anser mig pliktig tillkännagiva, att jag har en från reservanternas avvikande mening i denna fråga. För någon tid sedan bekom jag en skildring, som redan herr Ingvarson har omnämnt, av dessa gifta furirers förhållanden, och då jag tog del av den, blev jag för min del fullkomligt övertygad om att det vore välbetänkt att vidtaga en ändring,

Ang. inkvar-
teringsbidrag
åt furir.
(Forts.)

som i någon mån åstadkomme en lindring i dessa personers betryck. Detta har ju också, synes mig, ganska tydligt framgått av diskussionen, och jag föreställer mig, att kammaren nog är på det klara med, att utskottets förslag bör bifallas.

Jag ber emellertid få erinra om att vi här i kammaren häromdagen, utan att ett ord då yttrades, biföllo en framställning, som hade betydligt mycket större räckvidd, men som kan sägas vara analog med den föreliggande. Det gällde då att bereda hyresbidrag åt underofficerare, och häremot gjordes, som sagt, från kammaren icke någon som helst gensaga. Det synes mig sålunda, som om man förstorat den föreliggande frågan rätt väsentligt och som om vi systsatt oss med den betydligt mycket längre tid än frågans innebörd och vikt i verkligheten kräva.

Jag ber sålunda, herr talman, att för min del få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Ingvarson: Blott några få ord. Jag lyssnade med uppmärksamhet på herr Åkermans uttalande. Han sade bland annat, att den farhåga, jag hyste, att de äldre och mera mogna bland underbefälet av manskaps grad genom ett bifall till detta förslag skulle komma att flytta ur kasernerna, näppeligen vore grundad, därför att dessa underbefäl nog ändå komme att bo i kasernerna, fastän de komme att beredas möjlighet att hyra bostad åt sin familj utanför kasernen. Jag är herr Åkerman mycket tacksam för det uttalandet. Jag har läst både motionen, utskottsutlåtandet och arméförvaltningens utlåtande på det sättet, att man skulle bereda dessa furirer, som gifta sig, möjlighet att flytta ur kasernen med sin familj. Herr Åkerman tolkar det nu annorlunda och anser att de farhågor, jag hyste rörande de värnpliktiga, icke skola gå i fullbordan. Det är glädjande, att så är fallet, men skall jag tolka hans uppfattning så som jag tror mig ha rätt att göra, så är det mycket svårt att inse, att detta blir någon humanitär åtgärd, ty vilken furir skall väl vara glad åt att året igenom få ligga i kasernen om nätterna, medan familjen är bosatt utanför? Jag tvivlar mycket starkt på att detta kommer att medföra några vidare humanitära verkningar, och detta synes mig innebära endast ytterligare ett skäl att avslå hela framställningen.

Herr Vahlquist: Herr talman! Jag har ganska svårt att förstå, huru de två talare, som här uppträtt och förfäktat reservationen, kunnat komma till den uppfattning de fått. Intet av de skäl, de ha anfört, finner jag vara vägande för att avslå utskottets här gjorda framställning. Jag har någon liten erfarenhet i det föreliggande fallet, då jag under en längre tid varit placerad på ett regemente och där mycket noga följt just dessa distinktionskorpralers, såsom de förut kallades, eller numera furirers förhållanden, beroende därpå, att läkaren kommer i ganska intim beröring med många av dem, därför att de åtminstone hoppas så småningom bli befordrade till underofficerare. Den erfarenhet jag sålunda

vunnit är den, att de gifta bland dessa furirer äro ytterst få. Jag kan icke nu angiva någon viss procent, men den är ytterst ringa, åtminstone på det regemente jag tillhör. Någon stor ekonomisk utgiftsfråga kan det sålunda sannolikt icke bli på försvarsbudgeten. Men jag säger, som de föregående talarna, vilka yrkat bifall till utskottets förslag, att rent mänskliga skäl tala för ett bifall till utskottets framställning om skrivelse och utredning i föreliggande fråga. Jag anser därjemte, att det vore synnerligen lyckligt, om man kunde bereda dessa furirer möjlighet att ingå äktenskap. Jag är viss om, att det i alla fall icke blir alltför många, ty var och en måste betänka sig ganska noga, innan han beslutar sig för att bilda familj på en avlöning, som inte är större, än den en furir även av första klass har. Den är inte så avsevärd, att man utan vidare vågar sätta bo och bilda familj.

Ang. inkvarteringsbidrag
till furir.
(Forts.)

Jag vill, herr talman, uttala den varma förhoppningen, att kammaren måtte bifalla skrivelseförslaget.

Herr Andersson i Skivarp: Herr talman, mina herrar! Även jag skall be att få yrka bifall till utskottets skrivelseförslag. De skäl som anförts av reservanterna och av dem, som fört deras talan, anser jag för min del icke vara vägande. Man har påstått, att det för ordningen inom kasernerna icke skulle vara lämpligt att bifalla förslaget. Jag förstår inte, varför icke en del av de gifta furirerna, om nu en större del av dem gifter sig, skulle kunna bo vissa tider i kasern, under det att de vissa tider äro fria. Jag tror för min del, att antalet gifta skulle komma att ökas i viss mån, ifall de skulle få någon liten hyresersättning, men det anser jag icke vara till någon skada, utan tror tvärtom, att det bleve till välsignelse, om de som närma sig 30-talet och som vilja ingå äktenskap, bli satta i tillfälle att få göra det, därigenom att de få en liten hyresersättning. Jag har den uppfattningen, att detta är en fråga, där man ur rent mänsklig synpunkt bör bifalla utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Efter av herr vice talmanen givna propositioner å de därunder förekomna yrkandena blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna 42 och 43.

Lades till handlingarna.

Punkten 44, angående anslaget till arméns byggnader m. m.

Ang. anslag
till arméns
byggnader
m. m.

Under punkten 40 av fjärde huvudtiteln hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att öka reservationsanslaget till arméns byggnader, mötesfält och kommandantskapsutgifter samt fortifikationens övningar och materiel, nu 1,778,340 kronor, med 130,485 kronor till 1,908,825 kronor.

Ang. anslag
till arméns
byggnader
m. m.
(Forts.)

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

- a) öka reservationsanslaget till arméns byggnader, mötesfält och kommandantskapsutgifter samt fortifikationens övningar och materiel, nu 1,778,340 kronor, med 22,580 kronor till 1,800,920 kronor; samt
b) för anordnande av flygövningar och underhåll av flygmateriel på extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av 89,595 kronor.

Vid punkten var emellertid fogad reservation av herrar *A. C. Lindblad, Thorsson, Nilsson* i Kabbarp, *Anderson* i Råstock, *Ingvarson* och *Sävström*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

- a) öka reservationsanslaget — — — — — till 1,800,920 kronor; samt
b) avslå såväl Kungl. Maj:ts som utskottets hemställda angående anvisande av medel för flygövningar och flygmateriel.

Sedan utskottets hemställda föredragits, yttrade

Herr Thorsson: Vid denna punkt har jag tillsammans med mina partikamrater i utskottet reserverat mig. Här har Kungl. Maj:t å fortifikationsanslagets III och IV titlar för år 1917 bevärt avsevärda ökningar, vilka med icke mindre än 107,000 kronor överstiga de belopp som enligt 1914 års härordning beräknas skola utgå för dessa anslagstitlar år 1924. Utskottet har icke biträtt Kungl. Maj:ts framställning i dess helhet utan har prutat av 12,600 kronor. Emellertid synes det, som om utskottet haft den känslan, att vederbörande varit ute på något oriktiga stigar, ty utskottet har känt ett behov att överföra de av utskottet tillstyrkta 89,000 kronorna till en extra punkt i anslaget. Jag skall nu inte gå in på ett bedömande av de bevekelsegrunder, som varit vägledande för denna utskottets ställning. I den nu föreliggande propositionen finnas många anslag vars slutsumma redan nu överstiga de belopp som beräknats vara tillräckliga för samma anslag 1924. Detta överskridande kan ju vara betingat av många anledningar, vissa av dem har sin grund i prisförändringar på den allmänna marknaden, andra åter av felräkningar i förening med ändringar och utvidgningar av den uppgjorda organisationen, till dessa senare hänför jag för min del det nu föreliggande ärendet. Nu söker naturligtvis utskottet att stärka sitt förslag om bifall till Kungl. Maj:ts framställning med att påvisa, att vi här stå inför ett nytt spörsmål, som vederbörande icke haft tillfälle att grundligt pröva den gång, när 1914 års härordning uppgjordes. Detta skall väl tagas till intäkt åtminstone för utskottets åtgärd att biträda Kungl. Maj:ts framställning. Emellertid synes det mig, att ett bifall till utskottets hemställda kan få en mycket vittgående principiell betydelse. Det är naturligt, att det pågående kriget kan framkalla nya förhållanden, vilka i sin mån kunna återspeglas i fjärde och femte huvudtitlarnas anslagskrav. Men för min del måste jag kräva en närmare utredning av hithörande stycken, innan

jag kan biträda ökningsanslaget utöver vad 1914 års härordning avsett. Jag har därför ur rent principiell synpunkt icke kunnat biträda det slut, vartill utskottet har kommit, utan har måst inskränka mig till att yrka bifall till den ökning av anslaget som ligger i ett fullföljande av 1914 års härordning.

I sammanhang med detta och i samband med det äskande Kungl. Maj:t framställt stå ett par andra spørsmål, som jag för min personliga del vill i någon mån beröra. På sid. 193 i den kungliga propositionen antyder Kungl. Maj:t, att Kungl. automobilklubben och Svenska aeronautiska sällskapet ha till Kungl. Maj:t gjort en framställning om ett anslag av icke mindre än 300,000 kronor. Jag fäste mig särskilt vid denna framställning, därför att jag påminner mig, hurusom man under strävandet att bilda en *kunglig* automobilklubb syntes vara livligt intresserad av att få offra det mesta möjliga på försvaret bara för att få det där ordet »kunglig» i namnet på sin automobilklubb. Denna levande entusiasm för att få tjäna fäderneslandet tar sig nu uttryck i en önskan om ett 300,000 kronors anslag. — Detta är ett exempel så gott som något på innebörden av den skrällande patriotism, som jämt och samt förs till torgs, när man vill bekanta sig med statsverket.

En annan framställning under samma titel, som står i ett direkt sammanhang med det anslagskrav, som Kungl. Maj:t framställt här, gäller utanordnandet av extra avlöning för de av arméns officerare, som tjänstgöra som flygare. Här har Kungl. Maj:t på administrativ väg föreskrivit en utgift, som ju kan ha ganska betydande konsekvenser med sig. Kungl. Maj:t har föreskrivit, att för 1914 skola officerarna avlönas dels med 10 kronor, dels med 8 kronor och vidare skola mekanici avlönas med 3 kronor, allt per dag och man. Det är ju klart, att från riksdagens sida kan man icke — åtminstone vill jag icke göra det — biträda ett sådant resonemang, som vill förhindra Kungl. Maj:t att vidtaga vissa *försök* för att därmed kunna bilda sig ett omdöme om de anslagskrav, som sedermera skola framläggas för riksdagen. Men här i detta fall har Kungl. Maj:t först beviljat ett anslag att utgå under hela 1914, och längre ner i motiveringen framhålles det att Kungl. Maj:t även har beslutat om de former, under vilka denna extra utanordning skall ske under 1915 och 1916. Vi ha sålunda här vid sidan av den av riksdagen godkända budgeten en av Kungl. Maj:t upprättad *försöksbudget*, som omspannar en tidsrymd av icke mindre än tre år. Här finner jag att Kungl. Maj:t utöver rimliga gränser begagnat sig av den rätt, som bör tillmätas Kungl. Maj:t att förfoga över statsmedel för att göra vissa prov. Nu skall sålunda detta ärende icke föreläggas riksdagen förrän till 1917 års riksdag, och då skall det, om det behandlas under normala omständigheter, anvisas på 1918 års stat. Detta finner jag för min del vara en metod att gå tillväga vid disponerandet av statsmedel, som jag från min utgångspunkt måste påtala på annat sätt än utskottet tillåtit sig göra, ty utskottet nästan ber

Ang. anslag
till arméns
byggnader
m. m.

(Forts.)

Ang. anslag
till arméns
byggnader
m. m.
(Forts.)

Kungl. Maj:t om ursäkt för dristigheten att i sin motivering ha berört ett sådant förfarande som detta. Så långt kan jag inte driva min artighet emot Kungl. Maj:t.

Jag skall nu inte längre uppta kammarens tid. Jag är medveten om att vår reservation far stå som en principförklaring från oss socialdemokrater ifråga om bedömandet utav särskilt detta anslagskrav liksom av anslagskraven i allmänhet på fjärde huvudtiteln. I föreliggande punkt ha ju såväl liberalerna som högerpartiets representanter i utskottet enat sig om att *tillstyrka detta överskridande av 1914 års ram och därigenom så att säga gjort vägen framkomlig redan i portgången för att så mycket lättare i fortsättningen kunna acceptera de föreliggande förslagen.*

Jag skall med det anförda tillåta mig, herr talman, att yrka avslag på utskottets framställning och bifall till den av mig m. fl. vid betänkanDET gjode reservationen.

Herr talmannen, som under herr Thorssons yttrande ånyo övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav nu ordet till

Herr E. A. Nilson i Örebro, som yttrade: I denna punkt möter oss, såsom reservanterna och den näst föregående talaren anført, en fråga, där den beprisade sakkunskapen av 1914 gjort haveri. Men felräkningarna gälla tyvärr även flera punkter och äro av väsentligt mera uppseendeväckande natur än här. Dessa punkter äro utbrutna ur huvudtiteln, och vi få komma till dem sedermera, när tiden är inne därför. Vad jag nu vill betona är, att på de punkter, som återstå synes det mig, att man icke med rätta kan såsom anledning till felräkningen åberopa samma skäl, som man kan anföra ifråga om den nu föredragna punkten. Ty beträffande förstnämnda frågor kan man icke åberopa krigserfarenheten och icke heller, att man ej på de områdena haft erfarenhet under fredsförhållandena från vårt eget land. Men oaktat jag alltså i avseende på den delen ger reservanterna rätt, har jag i allt fall icke kunnat följa dem i deras yrkande. Och skälet, varför jag icke kunnat göra det, är att jag vid prövning av ärendet funnit, att det anslag, som beräknats för flygvapnets vidmakthållande enligt de 1914 fastställda grunderna, icke därtill kan förslå. Att då ställa sig på den ståndpunkten, att när sakkunskapen räknade så grundligt fel, som den gjorde, får den stå sitt kast, därtill kan ju frestelsen måhända vara stor, om man ser det hela som en den militära sakkunskapens egen affär. Men så är det icke, utan här är det på det sättet, att flygväsendet avser att tillgodose ett krav inom landets försvarsorganisation, och då blir det icke de felräknande personernas privatangelägenhet, som det här gäller, utan det är en hela landets angelägenhet, det är svenska folkets angelägenhet, och att då låta landet lida, eller, om jag begränsar mig till den punkt, varom här är fråga, att låta flygväsendet lida, därför att de sakkunnige räknat fel, det är enligt min mening icke riktigt att göra så. Att ha materiel men i brist på medel icke

kunna åvägabringa tillräcklig övning med materielen, det finner jag vara en mindre förnuftig åtgärd och en sparsamhet, som jag heller icke kan finna fullt förtänksam. Den bräckliga materiel, som det här är fråga om, kräver mera underhållskostnad än som beräknats, men att därför icke hålla maskinerna i stånd kan lika litet vara en sund och klok sparsamhet.

Ang. anslag
till arméns
byggnader
m. m.
(Forts.)

Det synes mig, att den näst föregående talaren icke presterade en bevisföring, som kunde anses övertygande, därutinnan, att det här icke föreläge vissa förmildrande omständigheter. Det är så, att det icke förefanns någon mera ingående erfarenhet ifråga om kostnaderna för flygvapnet vid uppgörande av förslaget till 1914 års härordning. Den första flygmaskinen anskaffades under den förra liberala regeringens tid — jag kommer icke bestämt ihåg, om det var 1912 eller 1913. Men vare sig det inträffade 1912 eller 1913, är det påtagligt, att man icke så värst mycket kunde bygga på den erfarenhet man då kunde ha av vad som skulle krävas beträffande utbildning eller underhåll.

Vid granskning av Kungl. Maj:ts förslag har emellertid utskottet funnit, att det möjligen kunde anses innebära en utökning av 1914 års härordning. Det har utskottet velat förebygga och har därför minskat anslaget med 18,200 kronor, icke 12,600 kronor, såsom reservanterna oriktigt uppgiva, och utskottet har fått den försäkran från insiktsfullt och aktningsfullt militärt håll, att någon utvidgning av organisationen icke avses. Jag har funnit de skäl, som anförts för beviljande av ifrågavarande anslag, övertygande, och det skulle därför vara önskvärt, om jag kunde ange dessa skäl, men att här ingå i detaljer är uteslutet av den anledningen, att vad som härmed har sammanhang är av hemlig natur.

Beträffande de av Kungl. Maj:t bestämda flygtillägg har icke utskottet bett om ursäkt, såsom herr Thorsson påstod, därför att utskottet gjort en erinran med avseende på det sätt, varpå ärendet handlagts, utan utskottet har uttalat, att det synes vara ett spörsmål, varöver riksdagens mening bör inhämtas. Jag skall gärna inför kammaren tillstå, att jag med avseende på ordalagen hade inom utskottet en annan mening. Jag ansåg nämligen, att det borde stått i betänkandet, att riksdagens mening »bort» inhämtas i stället för »bör» inhämtas, men jag ville icke på den punkten reservera mig, ehuru jag är av den uppfattningen, att riksdagens mening hade bort inhämtas.

Innan emellertid anslagshöjningen uppföres på ordinarie stat, är det enligt utskottets förmenande av vikt, att ytterligare erfarenheter må vinnas, och det torde icke vara alldeles uteslutet att, efter det de militära flygarna vunnit mera erfarenhet, de komma att göra mindre antal haverier, och det skulle ju också kunna föranleda därtill, att underhållskostnaderna för materielen komme att minskas och att även på annat sätt en del besparingar kunde göras. I detta sammanhang vill jag för undvikande av missförstånd förklara, att jag hyser den största aktning för den nuvarande chefen för fälttelegrafkåren, under vilken flygvapnet

Ang. anslag
till arméns
byggnader
m. m.
(Forts.)

hör, på det att icke det jag här sagt må på något sätt anses riktat mot honom.

Innan jag slutar, vill jag i anslutning till vad herr Tamm anförde rörande veterinärvården, då han meddelade, att en veterinär använts, om jag fattade honom rätt, vid infanteriet såsom halvtroppechef, vidröra en annan sak, som är analog med denna och som kommit till min kännedom. Det var en värnpliktig, som inskrevs 1914. Till yrket var han mekaniker, han hade genomgått en teknisk skola och hans utbildning var synnerligen god. Han var mycket intresserad av att få fullgöra sin militära utbildning vid flygväsendet och gjorde framställning därom. Men det fanns ingen organisation för flygväsendet, förklarades det då. Hans far uppsökte chefen för lantförsvarsdepartementet, men icke ens han kunde göra någonting åt saken, utan denne mekaniker och flygintresserade fick fullgöra sin värnplikt som infanterist. Det må vara, att jag på detta område icke äger sakkunskap utan hör till de sakokunnige, men jag tror likväl, att det hade varit bättre för försvarsväsendet och trevligare för mannen ifråga, om han kunnat få sin tjänstgöring vid flygvapnet. Därmed hade hans livliga intresse på ett bättre sätt kunnat utnyttjas för försvaret, och jag kan icke finna annat än att det för landets skull hade varit önskvärt, om på denna punkt sakokunnigheten fått rätt, och troligen hade det varit bättre även för den speciella sakkunskapens prestige, ty, mina herrar, det förhåller sig i alla fall så, att de sakokunnige aldrig upphöra att reflektera, och det kan hända, att deras reflektioner visa sig riktiga i trots av vad den speciella sakkunskapen har att anföra däremot. Jag ber emellertid, herr talman, att allvarligt få vädja till kammaren att på denna punkt bifalla utskottets hemställan.

Härpå anförde

Herr Åkerman: Såsom denna fråga nu ligger, har jag intet annat val än att yrka bifall till utskottets hemställan, men jag kan icke underlåta att beklaga, att utskottet ansett sig nödsakat att göra en prutning på detta anslag.

De båda föregående talarna har rätt hänfullt talat om sakkunskapen ifrån 1914. Den hade räknat fel och hade lidit haveri etc. Ja, den svenska sakkunskapen hade verkligen 1914 icke reda på, att flygvapnet 1916 skulle stå på den ståndpunkt som det nu gör. Men det kan möjligen vara en liten tröst för den svenska sakkunskapen, att den delar detta öde med sakkunskapen i hela världen och även med de sakokunniga.

Den utveckling, som flygvapnet genom krigets tryck fått, är kolossal och den fortgår alltjämt. Därför vågar jag i närvarande stund icke uppträda som sakkunnig på det området, men jag tycker, att det skulle vara oriktigt att icke begagna sig av vad man åtminstone har och vet i närvarande stund. Det kan därför vara fullt befogat och det behöver icke däri ligga någon som helst tvekan

om, huruvida detta anslag är berättigat eller ej, att man låter en del därav bli ett extra anslag. Man vet sannerligen icke i det ögonblick, som nu är, hur flygvapnet ser ut om två år. Jag vågar påstå, att det fortgår, åtminstone inom en av de stora arméerna, försök om också icke direkt med flygvapnet så med något, som därmed sammanhänger, vilka, om de komma att lyckas, bli av mycket stor räckvidd, men därom vet man i närvarande stund ännu ingenting. Ett vet man emellertid, och det är att det vapen, som 1914 egentligen icke var någonting annat än ett spaningsvapen, nu blivit ett vapen för strid, för anfall och för försvar, och jag ber att särskilt få erinra kammaren därom, att ett försvar nedifrån jorden emot flygarna är åtminstone i den stund, som är, tämligen litet värt.

Jag har icke rättighet att nämna de siffror, man statistiskt kommit till angående hur många artilleriprojektiler som behövas för att nerifrån jorden skjuta ned en flygare. Men jag kan säga, att bra många av de flygare, som varit med i kriget och med vilka jag samtalat, sade: »Ja, den där skjutningen nerifrån, den höra vi icke och veta alltså inte av den, så den enerverar icke, men när det kommer en fientlig flygare, då börjar det bli nervöst». Det är i luften luftanfallet skall mötas.

Då vi nu dessutom veta, att luftanfallet träffar icke endast de rent militära etablissemangen och de rent militära personerna, som det vill nå men icke alltid när, utan i själva verket också träffar icke aktiva deltagare i kriget, när vi veta detta, säger jag, och när vi vidare veta, att tills dato åtminstone det egentliga försvaret däremot också måste ske i luften, så anser jag det ansvarslöst icke blott mot dem, som skola direkt deltaga i kriget, utan även mot alla civila invånare att ställa sig på den ståndpunkten, att man icke vill vara med om att fortsätta med övningar och experiment, utan lämna sig efter i utvecklingen.

Detta anslag, såsom det nu föreslagits, är för övrigt, såvitt jag av allt som meddelats mig kunnat finna, ingenting annat än vad som behöves för att den organisation, som 1914 beslöts, skall kunna fullt utnyttjas och få den övning och den utbildning som man på flygvapnets närvarande ståndpunkt anser, att ett flygvapen bör ha för att kunna lösa sin uppgift i kriget.

Under sådana förhållanden vill jag i likhet med den föregående ärade talaren varmt vädja till kammaren att följa utskottet, och jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Thorsson: Herr talman! Det är klart, att vi här äro inne på ett område, där det är synnerligen svårt för en icke fackman att bilda sig något omdöme och göra något uttalande angående i vilken omfattning man hunnit utveckla detta vapen inom landet. Just därför, att det för mig är så svårt att skaffa mig en personlig uppfattning om hithörande ting, tycker jag, att jag känner mig liksom tryggare genom att hålla litet saktare fart i bac-

Ang. anslag
till arméns
byggnader
m. m.
(Forts.)

Ang. anslag
till arméns
byggnader
m. m.
(Forts.)

karna än en del andra här äro färdiga att göra. Vi befinna oss ju här på ett område så osäkert, att till och med den siste talaren kände sig oviss, hur det kan se ut om två år. Att då utan vidare bara gå på med anslag i och för utvidgningar, när man icke är säkrare på området, än att allt vad vi nu lagt oss till med och ytterligare äro i färd med att skaffa oss, kan vara omodernt om två år, det kan jag åtminstone icke vara med om, därför att jag har en liten smula respekt för huru skattdragarna ha det i detta arma land.

Nu är det klart, att man ju icke behöver vara militär för att kunna säga, att detta är ett vapen, som kan komma att ställa stora krav på oss. Men för mig har alltid frågan, vad blir huvudtitelns slutsumma, i viss mån inverkat på detaljgranskningen. Och av den anledningen kan jag icke vara med om att rycka till än på den ena punkten och än på den andra, och ge anslag utöver vad som är fastställt. Det är nog så här, att det är två motsatta principer, som mötas. Med varm entusiasm motiverar varje militär fram vad han anser vara oundgängligen nödigt och på varje punkt betonas, att få vi icke precis detta, så verkar icke mekanismen. Vi som slutligen ha att pröva det hela måste hålla igen för att inte åka ut på det glidande planet. Varför i all rimlighets namn ha herrarna gjort upp ett förslag till härordning, avsedd att hänga tillsammans, om vi genast två år efteråt skola vara i färd med att gå bort från de beräkningar, som då gjordes och som man från alla håll försäkrade vara väl övervägda och väl betänkta?

Det är mig alldeles omöjligt att i sakens nuvarande läge gå med på de utvidgningar, som här äro satta ifråga. Jag måste kräva en förnyad undersökning om vilken uppgift kavalleriet har, efter den omfattning man anger att flygvapnet har fått. Jag måste fråga mig: är det med vårt försvars intressen överensstämmande att då alltjämt fortsätta med kavalleriet såsom spaningsvapen i den utsträckning, som 1914 års härordning utpekat? Jag måste ju ovillkorligen söka några begränsningar någonstädes, om jag skall kunna gå med på utvidgningar på andra håll, när jag har den bestämda uppfattningen, att vi redan nu äro över den tillåtna gränsen av ekonomiska uppoffringar för försvarets upprätthållande.

Det är klart, att meningarna kunna divergera om denna sak. Det visar ju förresten det antal motioner, som framkommit och vilka ju gå ut på ökning med åtskilliga miljoner utöver vad till och med Kungl. Maj:t har ansett sig våga komma fram med. Jag kan alltså ur dessa synpunkter icke vara med om denna utökning av förevarande anslag.

Jag vill, herr talman, innan jag slutar, förtydliga mitt yrkande. Jag yrkade bifall till reservationen. Jag skall nu förtydliga detta, så att kammarens ledamöter kunna se, vari reservationen skiljer sig från utskottets hemställan. Rörande moment a) ha vi yrkat bifall och äro alltså eniga med utskottet. Det är beträffande

posten 89,595 kronor under moment b), vilken av utskottet tillstyrks, som vi äro av avvikande mening och yrkat avslag.

Slutligen vill jag rätta det misstag, som jag gjorde mig skyldig till. Det är 18,000 kronor som utskottet prutat, icke, såsom jag uppgav, 12,600 kronor. Den slutsumma, som utskottet tillstyrker, är emellertid, som sagt, 89,595 kronor, och härpå yrkar jag avslag.

*Ang. anslag
till arméns
byggnader
m. m.
(Forts.)*

Herr E. A. Nilson i Örebro: Jag vill, herr talman i anledning av det yttrande, som fälldes av den ärade talaren på Stockholmsbänken, då han sade, att jag i mitt anförande hänat sakkunskapen, säga det, att jag icke alls hänade den egentliga sakkunskapen såsom sådan. Jag har för densamma mycket hög aktning, men då man ifrån visst håll, kanske icke alltid från de sakkunnigas utan måhända från ett håll, stående denna sakkunskap nära, vill upphöja denna sakkunskap till att vara ofelbar, göra till en dogm, att vi civila, vi riksdagsmän som sitta här, ha helt enkelt plikt att godtaga och utan vidare godkänna alla de krav sakkunskapen framställer, då reagerar jag. Jag vill nämligen förbehålla mig rätt att efter måttet av mitt civila omdöme pröva alla förslag, de må sedan komma ifrån den civila sakkunskapen eller den militära, jag gör därvidlag ingen skillnad. Är det så, att mitt omdöme ej håller måttet, är det en brist hos mig, men det är min plikt såsom folkrepresentant att söka bilda mig en uppfattning om de krav, som framställas från det ena eller det andra hållet, och efter företagen undersökning, efter moget övervägande och i enlighet med vad jag anser vara i överensstämmelse med landets bästa, avge mitt votum. Jag har sålunda den största aktning för sakkunskapen, men jag böjer mig alls icke för kravet på att den skall upphöjas till ofelbarhet.

Gent emot vad den näst föregående ärade talaren anförde vill jag säga, att här har ju i varje fall ådagalagts, att det kräves ökad övning för flygvapnet utöver vad som förutsattes 1914. Att hava materiel men icke giva dem, som skola handhava materielen, möjlighet att i tillräcklig omfattning vidtaga övningar med materielen har jag redan sagt, att jag icke finner vara klokt och välbetänkt. Lika litet finner jag det vara klokt och välbetänkt att icke värda, reparera och på allt sätt väl sköta om denna materiel. Det är ju till dessa båda ändamål det anslag skulle användas, som det är fråga om under mom. b) av den nu föredragna punkten.

Jag kan sålunda icke finna annat än att herr Thorsson mot det vanliga har på denna punkt anlagt en något teoretisk, ja från hans egen ståndpunkt, skulle man kunna säga, till och med i viss mån dogmatisk syn, mot vilken jag här reagerar. Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Härmed var överläggningen slutad. Efter av herr talmannen först framställd proposition beträffande mom. a) blev utskottets i detta moment gjorda hemställan av kammaren bifallen.

Ang. anslag
till arméns
byggnader
m. m.
(Forts.)

Vidare gav herr talmannen i avseende å mom. b) propositioner på dels bifall till utskottets hemställan, dels ock avslag därå samt bifall i stället till det förslag, som innefattades i mom. b) av den vid punkten fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med öfvervägande ja för den förra propositionen. Herr Thorsson begärde emellertid votering, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 44) mom. b) av utskottets förevarande utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit det förslag, som innefattas i mom. b) av den vid punkten fogade reservationen.

Omröstningen utföll med 113 ja mot 84 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 45.

Utskottets hemställan bifölls.

Ang. mark
för Järvafältet.

Härpå föredrogs *punkten 46*, angående inköp av mark för utökning av Järvafältet; och yttrade därvid

Herr Thorsson: Herr talman, mina herrar! Jag har ingen från utskottet avvikande mening i fråga om yrkandet i anledning av den väckta motionen, men jag skall ändå be att få säga några ord om en sak, som rör utarrenderingen av Järvafältet.

När vi behandlade frågan om inköpet av mark för utvidgning av detta fält, för vilket nu halva anslagsbeloppet är i denna punkt upptaget, diskuterades det sätt, varpå man skulle använda detta övningsfält, för att, så långt det med övningarnas bedrivande var förenligt, statsverket skulle få visst ekonomiskt utbyte i ersättning för de stora kostnader, som voro förenade med markens anskaffande. Jag måste påkalla kammarens och särskilt statsrevisorerernas uppmärksamhet på det sätt, varpå man enligt vad jag tycker, har skött utarrenderingen av Järvafältet tillhörande egenomar. Jag kan icke finna, att statsverkets intressen i det hela blivit på det sättet tillgodosedda, som önskligt skulle vara. Riksdagen har ju 1911 anvisat medel för anställandet av en särskild domäntjänsteman, vars uppgift skulle vara att se till, att kronans exercishedar på ändamålsenligt sätt utnyttjades, och man betonade

vid tillsättandet av denna tjänsteman, att det just med anledning av dessa övningsfälts tilltagande omfång var nödvändigt att ha en sådan tjänsteman. Under innevarande år utlöpa samtliga arrendeavtal för Järvafältet. Man skulle då tro, att arméns domän-tjänstemän hade i tid vidtagit åtgärder i syfte att ordna om bortarrenderingen av egendomarna på för staten ändamålsenliga villkor. Så har emellertid ej skett och vederbörande ha synbarligen haft behov av ännu flera »försöksperioder» för att komma till en klar uppfattning om hur med hithörande saker skulle ordnas.

Ang. mark
för Järvafältet.
(Forts.)

Emellertid fick jag för min personliga del anledning att under augusti månad vända mig till herr statsrådet med påpekande av att man dittills ej vidtagit några åtgärder i syfte att skaffa sig nya arrendatorer eller träffa för staten mera förmånliga avtal med de gamla. Detta föranledde en skriftväxling mellan å ena sidan Kungl. Maj:t och å den andra myndigheterna. Av denna skriftväxling framgår åtskilligt av den beskaffenheten, att man skulle vilja ha det antecknat till kammarens protokoll, men jag skall icke onödigtvis upptaga kammarens tid. Jag vill bara fästa herrar statsrevisorers uppmärksamhet på detta, då jag tror, att här är ett ärende, som kräver en mera ingående granskning än vad jag varit i tillfälle att göra. Det förefaller mig i alla fall mycket märkvärdigt, att ehuru det till myndigheterna inlämnats arrendebud som i vissa fall skulle fördubbla statens inkomster, så ha de som skulle bevaka kronans rätt icke tagit dessa bud under en sådan omprövning, som kronans intressen och ärendets vikt var förtjänt utav. Jag har här i min hand en hel massa papper, med vilka jag skulle kunna styrka mitt påstående, men jag vill icke upptaga kammarens tid längre. Jag har bara med dessa ord velat fästa kammarens och särskilt statsrevisorernas uppmärksamhet på detta ärende och rekommenderar det till en synnerligen ingående prövning. Jag yrkar bifall till den föredragna punkten.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkten 47.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 48. angående anslag till det frivilliga skytteväsendets befrämjande.

Ang. det frivilliga skytteväsendets befrämjande.

Under punkten 44 av förevarande huvudtitel hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till det frivilliga skytteväsendets befrämjande å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av 1,150,000 kronor samt medgiva, att av detta anslag ett belopp av 480,000 kronor, motsvarande ammunitionsbidraget till skyttar över 14 års ålder, finge ställas till förfogande av arméförvaltningens artilleridepartement för anskaffning av mobiliseringsammunition, mot det att departementet till skytteförbundens överstyrelse utlämnade 12,000,000

Ang. det frivilliga skytteväsendets befrämjande.
(Forts.)

skarpladdade patroner m/94, med skyldighet för överstyrelsen att återställa tomhylsor och laddramar, dock med rätt för Kungl. Maj:t att, därest förhållandena skulle sådant påkalla, till överstyrelsen kontant utbetala sistnämnda belopp.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte till det frivilliga skytteväsendets befrämjande å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av 1,130,500 kronor samt medgiva, att av detta anslag ett belopp av 448,000 kronor, motsvarande ammunitionsbidraget till äldre skyttar, finge ställas till förfogande av arméförvaltningens artilleridepartement för anskaffning av mobiliseringsammunition, mot det att departementet till skytteförbundens överstyrelse utlämnade 11,200,000 skarpladdade patroner m/94, med skyldighet för överstyrelsen att återställa tomhylsor och laddramar, dock med rätt för Kungl. Maj:t, att därest förhållandena skulle sådant påkalla, till överstyrelsen kontant utbetala sistnämnda belopp.

Häremot hade reservation avgivits av herrar *A. C. Lindblad*, *Thorsson*, *Nilsson* i Kabbarp, *Anderson* i Råstock, *Ingvarson* och *Sävström*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att Kungl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte av riksdagen bifallas.

Punkten föredrogs. Därvid yttrade

Herr Ingvarson: Herr talman! Som herrarna finna, har jag tillsammans med mina partikamrater i utskottet yrkat avslag å förevarande förslag och framfört yrkandet i form av reservation mot utskottets hemställan. Nu vet jag alltför väl, att ett sådant yrkande numera på allt för många håll betraktas såsom något slags gäckeri med heliga ting, men — det kan icke hjälpas — jag ber i alla fall att få i all korthet angiva några skäl för detta yrkande.

Som herrarna se, uppgår anslaget till det frivilliga skytteväsendets befrämjande för innevarande år till 1,125,000 kronor, och alla minnas, huru beloppet år efter år stigit i höjden. För nästkommande år begäres 1,150,000 kronor. Ökningen är liksom förut motiverad därmed, att antalet under året anslagsberättigade skyttar ökats. Utskottet har emellertid vidtagit en förändring i Kungl. Maj:ts förslag. För första gången upptages nu på grund av ett uttalande av riksdagen ett särskilt anslag till minderåriga skyttar i åldern mellan 12 och 14 år. Dessa skulle endast få använda så kallad kammarammunition, som ställer sig billigare, varigenom kostnaderna skulle i någon mån nedbringas. Utskottet har gjort den förändringen, att det utökad de årsklasser, som skulle använda denna ammunition, med en, nämligen femtonåringarna, och har på det sättet sparat in 19,500 kronor, så att den slutsumma, vartill utskottet kommit, utgör 1,130,500 kronor.

Har jag för min del tidigare ställt mig betänksam mot detta

anslag, har jag nu än större anledning därtill, då man ej längre nöjer sig med den vuxna delen av befolkningen utan jämväl vill anslå medel för skolbarnens systematiska utbildning på detta område. Jag upprepar det, som jag sagt vid flera föregående tillfällen, då denna fråga varit på tal, att det förefaller mig, som om, i fall man vill öka skjutskickligheten hos de värnpliktiga, det vore bättre att använda medlen för att öka skjututbildningen för dessa värnpliktiga än att anslå dem för frivilliga skjutövningar.

Ang. det frivilliga skytteväsendets befrämjande.

(Forts.)

Jag har fått det intrycket, att, ju längre tiden går, dess mera växer den frivilliga skytterörelsen upp och antager karaktären av ett slags andra klassens militarism, ett militärväsende med officiell rang även det, och jag styrkes i denna min uppfattning, när jag gång efter annan mottager brev, försedda med tjänstefrimärken, från skytteföreningar vilka sålunda i det avseendet äro jämställda med statens verk. Jag fick samma intryck, när jag i min hemort erhöll kännedom om, att, åtminstone på några platser, alla de personer, som tillhöra landstormen och stå antecknade såsom sådana, mottagit kallelse att inställa sig till de frivilliga skjutövningarna. Detta har enligt uppgift, som jag erhållit, inträffat åtminstone i den provins, jag tillhör. Om nu förhållandet verkligen är sådant — och jag har ingen anledning att betvivla uppgiftens riktighet — förstår jag också lättare anledningen, varför antalet skyttar oavbrutet växer och därmed även anslaget storlek. Men huruvida detta är ett lämpligt tillvägagångssätt, är en annan sak. För närvarande vill jag icke inlåta mig på en diskussion i ämnet. Men jag har det intrycket, att, om man fortsätter på denna väg, även med den vanliga motiveringen, att man skall stärka landets försvarskraft, så kan det dock medföra betydande vådor, och detta i all synnerhet, när även barnen skola inrangeras under denna uppfostran. Om det vore så, att i våra skolor barnen jämväl undervisades om fredens välsignelser och ändamålet med fredsvännernas strävanden och medlen för dessa strävanden, då skulle jag åtminstone i någon mån kunna förstå dessa motsatta framställningar. Men så är icke fallet. Staten ger, så snart det gäller ställning till krig eller fred, uteslutande sitt stöd åt strävandena att hos den uppväxande ungdomen inplanta den uppfattningen, att utbildning i försvarssyfte övergår alla andra intressen, medan staten däremot icke beträffande våra skolor ger något stöd åt strävandena att bibringa barnen en klarare uppfattning av fredens välsignelser. Detta ter sig för mig som ett missförhållande, som jag ej kan stå till svars att vara med om, då jag tror, att det är nödvändigt, att man för folket i detta som i andra fall klargör, att det är av vikt att sträva för att bibehålla freden i första hand.

Då inga sådana ansatser kommit till synes men uteslutande ansatser i motsatt riktning, och då dessa tagit allt större omfattning och en omfattning, som synes mig bli allt för mycket betänkligher, ber jag, herr talman, att få yrka avslag å förslaget under förvarande punkt och bifall till reservanternas hemställan.

Ang. det fri-
villiga skytte-
väsendets be-
främjande.
(Forts.)

Herr E. A. Nilson i Örebro: Herr talman! Denna punkt är ju en årligen återkommande tvistepunkt. Skäl och motskäl äro under debatterna så många gånger anförda, att det synes mig vara rent av överflödigt att åter upprepa dem. Jag skall icke göra det nu, jag skall ej alls tala om skytterörelsens betydelse såsom ett led i vår försvarsorganisation, ty de, som äro vänner av detta anslag, de känna detta förut, och motståndarna synes man ej kunna övertyga. Sålunda synes en debatt om denna sak vara tämligen gagnlös.

Jag vill endast taga upp en synpunkt, som den föregående ärade talaren berörde, eller, rättare sagt, ett påstående, som han gjorde, nämligen det, att det skulle vara första gången, som det vore fråga om att bevilja anslag till unga skyttar. Så är icke förhållandet. Förhållandet är, att förut har det icke gjorts någon som helst skillnad mellan yngre skyttar och äldre skyttar. Med anledning av det uttalande, som riksdagen i fjol gjorde rörande denna sak, har Kungl. Maj:t nu efterkommit den från riksdagens sida däruti uttryckta önskan och för yngre skyttar endast beräknat kammarammunition, varigenom anslaget kunnat hållas nere vid ett något lägre belopp. Denna tankegång, som för övrigt i detta sammanhang endast utgör en beräkningsgrund, har utskottet på skäl, som i utlåtandet anförts, ansett sig kunna något utveckla, så att ytterligare ett visst antal skyttar beräknas kunna använda kammarammunition, varigenom man också kunnat göra en besparing å anslaget, så att detsamma skulle understiga det belopp, Kungl. Maj:t beräknat, med 19,500 kronor. Jag har endast velat göra denna erinran mot det yttrande, som fälldes.

Jag anhåller slutligen att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Sedan herr talmannen framställt propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därå och bifall i stället till den vid punkten fogade reservationen, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkten 49.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 50.

Lades till handlingarna.

Ang. anslag
till vissa
garnisonssjuk-
hus.

Efter härpå skedd föredragning av *punkten 51*, angående anslaget till garnisonssjukhusen i Stockholm, å Karlsborg och i Boden, anförde

Herr Lithander: I den föreliggande punkten hemställer utskottet om ökat anslag till garnisonssjukhusen i Stockholm och på två

andra orter. Jag skall be att i samband med denna fråga få fästa uppmärksamheten därvid, att vid ett av de andra garnisonssjukhusen, nämligen det vid Kviberg, äro förhållandena sådana, att avsevärda förbättringar äro önskvärda. Redan för elva år sedan fästes uppmärksamheten härpå genom en interpellation i denna kammare, och regementsläkaren har i sin ämbetsskrift åren 1913 och 1914 ytterligare påpekat förhållandena.

Ang. anslag till vissa garnisonssjukhus.
(Forts.)

Jag har som sagt härmed endast avsett att fästa uppmärksamheten på denna sak, i förhoppning att herr statsrådet och chefen för lantförvarsdepartementet måtte verkställa en undersökning härvidlag, och jag är säker om, att, såsom en följd av en sådan, förslag och beslut skola framkomma, avseende sådana förbättringar, som tydligen äro synnerligen önskvärda.

I övrigt, herr talman, har jag endast att yrka bifall till den föreliggande punkten.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkterna 52—58.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 59, angående anslag till soldathemsverksamhet.

Ang. anslag till soldathemsverksamhet.

Uti två likalydande, till statsutskottet hänvisade motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 13, av herr *K. J. Ekman* och den andra inom andra kammaren, nr 39, av herrar *Akerlindh* och *Johanson* i Huskvarna, hade föreslagits, att riksdagen måtte, i likhet med vad för innevarande år ägt rum, jämväl för år 1917 besluta att ställa till Kungl. Maj:ts förfogande ett extra anslag å fjärde huvudtiteln av 10,000 kronor, att tilldelas centralstyrelsen för »Förbundet soldaternas vänner» för att emot redovisningsskyldighet användas till förbundets verksamhet på villkor, som Kungl. Maj:t kunde finna skäligt bestämma.

Vidare hade till utskottet remitterats två ävenledes likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 12, av herr *Bergqvist m. fl.* och den andra inom andra kammaren, nr 40, av herr *Hellberg* i Ljungskile, däri föreslagits, att riksdagen måtte för år 1917 ställa till Kungl. Maj:ts förfogande ett extra anslag å fjärde huvudtiteln av tiotusen kronor att mot redovisningsskyldighet tilldelas den soldathemsverksamhet, som stöde eller komme att stå under tillsyn av pastor å militära förlägningsorter och mötesplatser.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte i anledning av ifrågasvarande motioner på extra stat för år 1917 till understöd åt föreningar, som verkade för ökad trevnad för manskapet och dess höjande i sedligt och religiöst hänseende, bevilja ett anslag av 10,000 kronor att på de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, användas

Ang. anslag till soldathemsverksamhet. som bidrag till föreningarnas omkostnader för soldathemsverksamhet å förläggningssorter och mötesplatser.

(Forts.)

Reservation hade likväl avgivits av herrar *A. C. Lindblad, Österberg, Thorsson, E. A. Nilson* i Örebro, *Nilsson* i Kabbarp, *Anderson* i Råstock, *Ingvarson* och *Sävström*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att förevarande motioner icke måtte av riksdagen bifallas.

Sedan punkten föredragits, lämnade herr talmannen på begäran ordet till

Herr *E. A. Nilson* i Örebro, som yttrade: Som kammaren behagade finna, har utskottet icke ansett sig böra bifalla de väckta motionerna, den ena rörande anslag till föreningen »Soldaternas Vänner» och den andra rörande anslag till den soldathemsverksamhet, som står eller kommer att stå under tillsyn av pastor å militära förläggningssorter och mötesplatser. Utskottet har ändrat detta anslag och givit det en helt annan karaktär än som föreslås i någon av motionerna.

Emellertid vill jag säga, att denna omständighet icke har ändrat den ståndpunkt, som jag intog till detta anslag, då det var före i fjol. Min ståndpunkt är fortfarande oförändrad. Att soldathemsverksamheten är god, det har jag icke bestritt. Jag har tvärtom den övertygelsen, att soldathemsverksamheten bör främjas och befordras. Denna verksamhet har vuxit upp ur den frivilliga kärlekens mark, och det är min uppfattning, att den fortfarande bäst utvecklas och kommer att bestå, om den får fullfölja denna sin utveckling och fortfarande får hava denna sin egenskap kvar. Denna verksamhet har överallt — jag känner icke till något enda undantag från den regeln — utövats i det allra bästa samförstånd med vederbörande militärbefäl. Militärbefålet har varit belåtet med verksamheten, och föreståndarna vid soldathemmen ha aldrig haft anledning till missbelåtenhet med något militärbefäl. Förhållandet har sålunda å ömse sidor varit gott och tillfredsställande, så långt som till min kännedom kommit.

Nu är det emellertid så, att med bifall till utskottets hemställan vidgas ramen för och ändras karaktären av detta anslag. Det blir ett anslag icke till sådan verksamhet, som hittills utövats av föreningen »Soldatens Vänner» och andra föreningar, som ha syften, fullständigt analoga med denna förening, icke heller ett anslag till sådana soldathem, vilka stå under regementspastors tillsyn, utan det blir ett anslag till föreningar, som i allmänhet avse att verka för ökad trevnad för manskapet och för deras höjande i sedligt och religiöst hänseende.

Med en sådan utvidgning av anslaget kan det måhända vara ganska naturligt, att utskottet föreslagit, att denna verksamhet skall ställas under den militära kontrollen. Anslaget skall handhavas av Kungl. Maj:t, men innan Kungl. Maj:t fördelar anslaget, skola vederbörande regementschefer höras. Det resultat, man här

ernår, blir alltså det, att denna frivilliga verksamhet fullständigt kommer under kontroll av det militära befälet. Jag har redan antytt, att förhållandet mellan soldathemsverksamheten och det militära befälet hittills varit gott. Då kunde man ju säga, att det icke finnes någon anledning till den allra minsta farhåga för att ställa denna verksamhet under den militära kontrollen. Jag vill icke heller påstå, att en sådan fara nu omedelbart föreligger, men att det kan bliva en fara, det är min bestämda uppfattning. Det kommer att ställa sig helt annorlunda om en chef för ett regemente under ämbetsansvar skall avgiva yttrande över en verksamhet, som bedrivs på lägerplatsen, och kanhända bedöma och avväga den ena föreningens arbete gent emot den andras. Jag tycker rent av, att det för själva befälet skulle bliva ganska svårt, i varje fall mindre behagligt, att nödgas avge ett sådant yttrande och ett sådant bedömande.

Vad den ekonomiska sidan av saken beträffar, så uppgår ju antalet truppförband inom vårt land till ett 60-tal, så att det ekonomiska stöd, som skulle kunna lämnas till soldathemsverksamheten vid varje truppförband endast utgör ett belopp av omkring 170 kronor, och detta kan väl icke spela någon större roll i denna verksamhets ekonomi. Då jag sålunda väger skäl och motskäl mot varandra, då jag vet, att denna verksamhet omfattas med det allra livligaste och varmaste intresse av breda lager inom vårt folk, och då jag tror mig kunna påstå, att man icke genom detta anslag på något sätt stimulerar kärleken och sympatierna för denna verksamhet, så synes det mig, att några starka skäl icke här föreligga för att bifalla vare sig motionerna eller utskottets hemställan.

Med anledning av vad jag nu anfört, ber jag, herr talman, att få yrka avslag såväl å utskottets hemställan som å de i ämnet väckta motionerna.

Vidare anförde

Herr Andersson i Skivarp: Herr talman, mina herrar! Jag ämnar yrka bifall till utskottets hemställan. Jag kan mycket väl förstå, att herr Nilson har samma åsikt nu som han hade förra riksdagen, då han yttrade, att ett statsanslag skulle komma att lägga band på föreningen »Soldaternas Vänner» i dess verksamhet. Jag kan dock icke inse, att det behöver bli så, och de föreningar, som anse, att detta anslag skulle lägga ett band på dem, äro ju icke tvungna att taga emot det. De kunna låta bli att begära anslag av det här ifrågasatt beloppet. Jag kan icke se annat än att det skulle bli till gagn och välsignelse för dessa föreningar, om de finge det ifrågasatta anslaget. Dessutom är det ju känt förut, att det råder ett mycket gott förhållande mellan militärbefälet och föreningen »Soldaternas Vänner», och jag kan icke inse, varför detta goda förhållande skulle behöva försämrans på grund av ett litet ekonomiskt understöd. Låt vara att detta understöd ej blir mer än 170 kronor, så är det ju dock pengar även det och

Ang. anslag till soldathemsverksamhet.

(Forts.)

Ang. anslag
till soldat-
hemsverksam-
het.

(Forts.)

Jag förmodar, att det kommer att göra en mycket god verkan. Jag tror icke det vore ur vägen, om riksdagen godkände båda motionerna och beviljade 10,000 kronor för varje, men jag tror också, att det kanske är försiktigare att gå till väga såsom utskottet gjort och ställa dessa 10,000 kronor till Kungl. Maj:ts förfogande, så att Kungl. Maj:t får fördela dem efter sitt gottfinnande.

Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Johanson i Huskvarna: Jag har intet annat yrkande att göra än om bifall till utskottets förslag. Jag ville endast passa på tillfället att uttala den önskan och förhoppningen, att om riksdagen kommer att bevilja detta anslag till soldathemsverksamheten och detta ställes till Kungl. Maj:ts förfogande, så att föreningarna i sin tur få inkomma med begäran om bidrag från detta anslag, att vid fördelningen av dessa medel nödig hänsyn då måtte tagas till det olika omfånget av dessa förenings verksamhet och deras större eller mindre behov. Det finnes nämligen, som vi veta, flera organisationer, som bedriva soldathemsverksamhet, fastän i större eller mindre skala.

Jag vill också säga ett par ord med anledning av de farhågor, som uttalats av herr Nilson i Örebro, att denna verksamhet skulle på något sätt lida genom att erhålla statsunderstöd — man kan hava olika åsikter om den saken. Jag vill dock nämna, att de styrelser, som representera dessa föreningar, icke alls hysa någon sådan fruktan. De hava den erfarenheten under sin verksamhet, att det har gått mycket bra för dem att komma överens med vederbörande militärbefäl vid de regementen, där de ha sina soldathem förlagda, och det är önskligt, att detta goda förhållande får fortsätta. Jag för min del är av den åsikten, att denna verksamhet icke på något sätt skulle skadas genom att få ett litet statsanslag, utan att detta tvärtom skulle gagna verksamheten. Icke kan väl det skada, att riksdagen visar sitt erkännande och sin sympati för verksamheten genom att bevilja den ett dylikt anslag. I stället för att slappa verksamheten, så tror jag, att det skulle egga de enskilda, som intressera sig för saken till att fortsätta därmed. Jag tror, att det helt säkert finnes många fäder och mödrar, vilka sända sina söner till dessa förläggningsorter, som skola känna sig tacksamma för att också riksdagen intresserar sig för denna soldathemsverksamhet.

Herr talman, jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talman propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därpå och bifall i stället till den vid punkten fogade reservationen; och förklarade herr talman sig anse den senare propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes,

blev nu uppsatt, justerad och anslagen en voteringsproposition av följande lydelse:

Ang. anslag till soldat-hemsverksamhet.

Den, som vill, att kammaren, med avslag å statsutskottets hemställan i punkten 59) av utskottets förevarande utlåtande nr 4, bifaller den vid punkten fogade reservationen, röstar

(Forts.)

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utföll med 112 ja mot 83 nej; och hade kammaren alltså med avslag å utskottets hemställan bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Punkten 60.

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkten 61.

Lades till handlingarna.

Härpå föredrogs *punkten 62*, angående övriga ordinarie anslag; och yttrade därvid

Ang. övriga ordinarie anslag till lantförsvarsdepartementet.

Herr E. A. Nilson i Örebro: Herr talman! Genomförandet av 1914 års härordning har i vissa fall gått väsentligt snabbare än vad avsikten var. I andra fall åter har det gått långsammare. I ett hänseende har jag känt mig t. o. m. något smärtsamt berörd av långsamheten, och det är med avseende på genomförandet av reformer särskilt i syfte att lyfta vår i stort sett förträffliga och präktiga underofficerskår. Att dess utbildning, såsom den nu är organiserad, icke förmått följa med tidsutvecklingen är känt och erkänt. 1914 års härordningsförslag upptog ju också s. k. högre underofficerssskolor, om vilka vi förut här något ordat, men det upptog även någonting vidare. Man ville nämligen främja underofficerarnas utbildning genom införande av studiestipendier, vilka föreslogos skola utgå med 12 sådana à 800 kronor. Försvarsutskottet och sedermera riksdagen hemställde även om andra åtgärder, åtgärder som ännu vänta på sin lösning och om vilka jag vid detta tillfälle icke skall tala. Studiestipendierna ansåg emellertid utskottet vara lämpliga, intill dess andra åtgärder blivit realiserade. De borde stå öppna, ansåg riksdagen, icke blott för underofficerare utan även för därav förtjänta furirer i första klassen.

Ang. övriga
ordinarie
anslag till
lantförsvars-
departementet.
(Forts.)

Nu är min vördsamma fråga till herr statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet, i vilket läge denna stipendiefråga befinner sig. Jag förutsätter nämligen, att då herr statsrådet själv var och är ledamot av den regering, som framlade förslaget, han också intresserar sig för att det blir verklighet av studie-stipendierna. Det är ju nämligen så att i staten finnas upptagna resestipendier för artilleri- och ingenjörofficerare, för officerare och tjänstemän vid intendenturen, för militärläkare samt för fältläkarkåren. Men dessa studiestipendier åt underofficerare äro ännu icke uppförda i staten, och det kan måhända för den kår det här gäller te sig, som om den vore åsidosatt på ett sätt, på vilket jag är övertygad om att det alls icke är herr statsrådets mening att den skall betraktas.

Men det kommer ju härtill även en annan omständighet, som givetvis bör beaktas, nämligen att införandet av dessa studiestipendier säkerligen skulle på ett verksamt sätt främja eller stimulera rekryteringen av underofficerskåren. Denna rekrytering skulle enligt min mening högeligen påverkas därav att den som tänkte bliva militär såge, att här är det möjligt att få ett studiestipendium och på den vägen kunna skaffa sig en utbildning, som den enskilde mannen måhända känner sig i behov av, men som det varit svårt för honom att kunna förskaffa sig.

Jag ber således vördsamt få vädja till herr statsrådet att snarast möjligt söka få detta anslag, som av riksdagen är godkänt, upp i staten.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.

Ang. upp-
hävande av
patronats-
rätten i Mor-
landa för-
samlingars
pastorat.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget statsutskottets utlåtande, nr 40, i anledning av väckt motion om anslag till patronus i Morlanda församlingars pastorat till fullföljd av träffad överenskommelse om patronatsrättens upphävande.

I en inom andra kammaren väckt till statsutskottet hänvisad motion, nr 65, hade herr *Sundberg m. fl.* hemställt, att riksdagen ville anvisa ett belopp av 21,300 kronor att utbetalas till patronus i Morlanda, Gunnar Sanne, därest en i motionen närmare omförd mellan Morlanda pastorats församlingar och bemålde Sanne träffad överenskommelse om patronatsrättens upphävande bleve av Kungl Maj:t fastställd.

Utskottet hemställde, att förevarande motion ej måtte av riksdagen bifallas.

Mot utskottets motivering hade reservation avgivits av herrar *C. G. Ekman* och *E. A. Nilson* i Örebro.

Utskottets hemställan upplästes, varefter ordet begärdes av

Herr E. A. Nilson i Örebro, som yttrade: Herr talman! Jag har emot detta statsutskottsutlåtande tillsammans med en kamrat från första kammaren anmält en avvikande mening beträffande motiveringen. Denna min avvikande mening beträffande motiveringen gäller endast första stycket, där det heter: »Till stöd för den gjorda framställningen finner utskottet ej vara förebragt en så uttömmande och tillfyllestgörande utredning, att utskottet på densamma skulle vilja grunda ett tillstyrkande av motionen.» Det synes nämligen, som om möjligen därav skulle kunna vindiceras den meningen, att om en mera tillfredsställande utredning hade förelegat, skulle utskottet velat tillstyrka motionen. Jag vill icke på något sätt ha en sådan mening inlagd i den ståndpunkt jag intagit i förevarande ärende inom utskottet, och med anledning härav tillåter jag mig hemställa, att kammaren måtte bifalla utskottets hemställan men med den förändring i motiveringen, att den av mig nyss upplästa delen måtte utgå jämte orden »härtill kommer att» i den följande meningen, så att motiveringen skulle bli denna: »Då avsevärda och vittgående konsekvenser otvivelaktigt vore att emotse, därest riksdagen fattade ett beslut i den riktning motionärerna avse i den ännu under utredning varande frågan om patronaträttigheternas upphävande, har utskottet ej ansett sig kunna biträda den förevarande framställningen, och detta så mycket mindre, som det gäller ett från enskild motionär framlagt förslag i ett ärende, som för närvarande beror på Kungl. Maj:ts prövning.

Utskottet hemställer följaktligen», o. s. v.

Den del av utskottets motivering, som då sålunda skulle kvarstå, synes mig vara alldeles tillfyllestgörande och fullkomligt avgörande för den ståndpunkt utskottet intagit.

Jag ber sålunda få hemställa om kammarens bifall till utskottets hemställan med den förändring av motiveringen, varom jag nu tillåtit mig göra framställning.

Vidare anförde

Herr Rydén i Malmö: Jag tror icke det finns någon anledning att läsa motiveringen på det sätt den ärade föregående talaren gjorde, om man icke vill inlägga i utskottets yttrande någonting annat än vad utskottet faktiskt avsett. Och det har aldrig föresvävat statsutskottet, åtminstone icke den avdelning som först hade att handlägga ärendet, att det skulle kunna läsas på det sättet. Då det emellertid icke är skäl att tvista om en avslagsmotivering, så skall jag för min del icke ha någonting emot ett bifall till herr Nilsons yrkande. Men jag har velat säga, att det icke varit utskottets mening att giva någonting på hand i det av honom antydda avseendet.

Jag ber således, herr talman, att få instämma i herr Nilsons yrkande.

Ang. upphävande av patronatsrätten i Morlanda församlingars pastorat.

(Forts.)

Ang. upphävande av patronatsrätten i Morlanda församlingars pastorat.
(Forts.)

Herr Hellberg i Ljungskile: Herr talman, mina herrar! Med anledning av det gjorda yrkandet skall jag be att få yttra några ord i saken. Jag hade eljest icke tänkt begära ordet i denna fråga, då jag nämligen anser, att vi motionärer ha anledning till tacksamhet emot utskottet för det föreliggande betänkandet. Då det emellertid kan hända, att det här föreligger vissa missförstånd, vill jag försöka skingra dem.

Vad motionen i främsta rummet velat främja är den av pastoratets församlingar länge närda enhälliga önskan att själva få välja sina själasörjare. Patronaträttigheten sträcker sig, som saken nu står, till tillsättande av både pastor och komminister. Det är ju då ej så underligt, att de önska en ändring, önska sig samma ställning vid prästval, som de flesta andra församlingar äga. Min uppfattning är, att det i detta fall varit vår skyldighet, såsom deras representanter i riksdagen, att inför statsmakterna framlägga deras värdsamma begäran.

Frågan om samtliga patronaträttigheters upphävande i riket är ju föremål för Kungl. Maj:ts behandling, men har på säkerligen mycket goda grunder ännu ej blivit slutbehandlad och torde ej heller så snart kunna avgöras. Att detta ärende ej heller lämpar sig väl för avgörande så att säga i klump, framgår tydligt av förutgående handlingar. Så t. ex. yttrar kammarkollegium, »att det vore tydligt, att några allmänna grunder för inlösen av patronatsrätt ej kunde uppgivas, enär de faktiska omständigheterna i varje särskilt fall vore mycket olika», och att man måste »ingå i undersökning för varje särskilt pastorat» och sedan Kungl. Maj:t »efter omständigheterna särskilt för varje församling i nåder besluta». I ett kungl. cirkulär heter det, att de församlingar, som önskade patronatsrättens upphörande, »sägde, efter förutgången överläggning med patronus angående villkoren, hos Kungl. Maj:t därom göra underdånig anmälan samt tillika avgiva förslag till verkställande därav, då Kungl. Maj:t efter vederbörandes hörande, ville sitt nådiga beslut för varje särskilt fall meddela. Och vidare i ett annat cirkulär heter det, att visitator skulle söka befrämja åstadkommandet av erforderlig överenskommelse mellan patronus och församlingen.

Det framgår således för det första, att man i stället för avveckling i klump ansett nödvändigt att taga varje särskilt fall för sig, och för det andra att man *önskat* en avveckling på denna väg.

Just denna av statsmakterna anbefallda väg ha nu ifrågavarande församlingar gått. Överenskommelser rörande kyrkans underhåll m. m. och avveckling av denna del av saken äro redan träffade mellan församlingarna och patronus, och den senare har i allt detta gått församlingarnas önsknings till mötes med den största beredvillighet och egen uppoffring, i det han iklätt sig en utgift av omkring 20,000 kronor och dessutom avstått från vissa honom tillkommande förmåner. Men avveckling av patronatsrätten beträffande tillsättning av präst i församlingarna förutsätter, att staten

skulle till patronus återlämna värdet av den pant, som staten erhöll i vederlag för denna rätt, vilken staten »för evig tid», som det heter i bytesbrevet, tillerkänt ägaren av Morlanda säteri. Även i denna punkt har patronus gått församlingarna tillmötes i det han, för att underlätta avvecklingen, förklarat sig nöjd med hälften av pantens värde. Det var danska kronan, som uppgjorde denna affär, men den svenska har bekräftat äganderättsförhållandenas bestånd, och genom kungl. dom den 24 nov. 1887 förklarades ägare till nämnda gård berättigad att åtnjuta de enligt bytesbrevet patronus tillkommande rättigheter och förmåner.

Ang. upphävande av patronatsrätten i Morlanda församlingars pastorat.
(Forts.)

Ytterst få av patronatrrättigheterna i riket vila på en så fullt bevisbar privatäganderättslig grund som denna, och torde även därför en avveckling av denna patronatsrätt såsom en sak för sig hava stora skäl för sig. Just nu ligger denna sak väl till. Vid egendomens eventuella övergång till annan ägare är det ju alldeles ovisst, om denne vore lika villig att tillmötesgå församlingarnas önsknningar i denna del, och prästvalsfrågan kan ju genom dödsfall när som helst bli aktuell. Det vore då hårt för församlingarna synes det mig, om saken ej vore ordnad. Detta så mycket mer som de lokala myndigheterna enhälligt tillstyrkt den av församlingarna och patronus till Kungl. Maj:t gjorda underdåniga framställning om patronatsrättens avlösning. Så yttrar Konungens befallningshavande i Göteborgs och Bohus län angående detta ärende bl. a. »att, då det otvivelaktigt vore för det allmänna och församlingarna gagneligt, om patronatsrätten avskaffades, och den av patronus härför fordrade ersättningen synes rimlig, Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande finner sig böra i underdånighet tillstyrka nådigt bifall till framställningarna». Och domkapitlet i Göteborg finner likaledes önskvärt, »att ifrågavarande patronatsrätt måtte, mot föreslaget vederlag till patronus ecclesiae, upphävas».

I medvetande alltså om att den i motionen gjorda framställningen vilar på så oemotsägligt goda grunder och skäl och i förhoppning, att utskottets utlåtande kommer att föranleda omhändertagande av frågan från Kungl. Maj:ts sida, kanhända inom kort, yrkar jag, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr *Olsson* i Berg instämde häruti.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen givit propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det av herr E. A. Nilson i Örebro under överläggningen framställda yrkandet, fattade kammaren beslut i överensstämmelse med innehållet i sistnämnda proposition.

§ 9.

Föredrogos vart för sig bankoutskottets utlåtanden: nr 21, i anledning av fullmäktiges i riksbanken förslag angående

reparations- samt om- och nybyggnadsarbeten vid Tumba bruk;
 nr 23 i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning
 angående årligt understöd åt arbetaren Sven Jonsson; och
 nr 24, i anledning av väckt motion angående utgivande av ett
 personalregister till riksdagens protokoll 1809—1866.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 10.

*Ang. rättig-
heten att före-
visa vaxkabi-
nett m. m.*

Vidare förekom till behandling andra kammarens andra tillfäl-
liga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion av herr
Welin om skrivelse till Kungl. Maj:t angående inskränkningar i rät-
tigheten att mot betalning förevisa vaxkabinett m. m.

I en inom andra kammaren väckt och till dess andra tillfälliga
utskott hänvisad motion, nr 208, hade herr Welin hemställt, att riksdagen
ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t
ville taga i övervägande, huruvida och i vad mån inskränkningar
skulle kunna ske i den nu befintliga rättigheten att mot betalning
förevisa vaxkabinett och annat i utställningsväg, som huvudsakligen
avsåge att ockra på allmänhetens sensationslystnad, samt, därest
verkställd utredning därtill gäve anledning, till riksdagen göra de
framställningar, som härav kunde föranledas.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till nå-
gon kammarens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, yttrade:

Herr Welin: Herr talman! Utskottet har avstyrkt denna
motion och härför lämnat en motivering, som jag skall be att få
underkasta litet kritik. Utskottet har införskaffat yttranden från
åtskilliga myndigheter, och jag skall bara peka på, vad dessa myn-
digheter sagt.

Det heter bl. a. i utskottets utlåtande, att de i motionen »av-
handlade frågorna näppeligen äro av den vikt och omfattning,
att de kunna anses påkalla ett ingripande från statsmakternas
sida». Beträffande denna punkt yttrar kungl. folkskolöverstyrelsen,
att styrelsen får »för sin del vitsorda behövligheten av att
åtgärder vidtagas i det syfte, som av motionären framhålles,» och
styrelsen slutar sitt yttrande med de orden: »Att en sådan utred-
ning kommer till stånd anser överstyrelsen synnerligen önskligt».
— Statens biografbyrå säger bl. a., »att framställningen sakligt
överensstämmer med våra personliga erfarenheter, och att dess
syfte synes oss högeligen behjärtansvärt». Hur behjärtansvärd
denna institution anser saken vara, framgår av yttrandet litet
längre ned, där det heter, att den granskning, som eventuellt kom-
me att företagas, skulle med stor sannolikhet resultera i totalför-

bud för vissa slag av förevisningar. — Vidare säger polismästaren i Stockholm, att en utredning är påkallad i det fall, som motionären framhåller. Sälunda synas dessa tre myndigheter, som yttrat sig, ha styrkt, att motionen är berättigad.

Ang. rättigheten att förevisa vaxkabinett m. m.

(Forts.)

Vidare säger utskottet, att vederbörande myndigheter icke sakna möjligheter att »ingripa till stävjande av sådana i motionen berörda förevisningar, som huvudsakligen avse att ockra på allmänhetens sensationslystnad». Men även detta motsäges av de infördrade utlåtandena, särskilt av polismästarens senare yttrande, däri han bl. a. säger: »Jag är för egen del ej öfvertygad, att tillstånd erfordras för förevisning av vaxkabinett.» Och så tillägges i samma yttrande, att år 1915 visserligen avslogs begärt tillstånd att förevisa ett vaxkabinett, men det berodde icke på vederbörandes granskning av vaxkabinettets beskaffenhet, utan därpå att det skulle förevisas i en lokal, som icke var sådan, att den kunde godkännas av polismyndigheten. Och ett annat fall återgives, där ämbetet icke ansåg sig kunna indraga det tillstånd, som meddelats att förevisa ett vaxkabinett. Således är den punkten vederlagd av de till betänkandet fogade yttrandena.

Så heter det, att ytterligare kontrollåtgärders vidtagande innebär en både onödig och alltför vidlyftig apparat. Även detta motsäges av yttrandena. Här säger t. ex. polismästaren i sitt första betänkande: »Mig synes därför lämpligt vara, att förbud utfärdas att utan Konungens befallningshavandes särskilt meddelade tillstånd förevisa vaxkabinett och personer.» Ytterligare heter det i samma betänkande: »Beträffande vaxkabinett torde tillses, att icke genom dessa till beskådande framställes något, som ur etisk synpunkt sett kan vara till skada för den fysiskt eller psykiskt omynliga publik, som plägar vara dessas vanliga kundkrets.» Det tyckes således, att även denna punkt är vederlagd av de yttrandena, som infördrats.

Vidare säges det, att § 13 i ordningsstadgan för rikets städer skulle lägga hinder i vägen för sådan förevisning som den åsyftade. Men jag har redan påpekat, att polismästaren anser sig icke kunna med tillhjälp av denna paragraf lägga hinder i vägen för förevisning av vaxkabinett. Det förefaller således, som om det vore tillfyllest ådagalagt genom dessa intyg, att de olägenheter, som motionären påpekar, verkligen finnas, och att de hinder, som utskottet tror föreligga för att vaxkabinett skola få förevisas, i verkligheten icke förekomma.

Utskottet pekar till sist på, att vad landsbygden angår kunna ordningsstadgar där utfärdas, som hindra förevisningar av sådana saker, och utskottet säger också, att vissa kommuner hava vidtagit åtgärder i detta syfte. Nu är det emellertid ytterligt sällan, som en kommun uppgör ordningsstadgar, och följaktligen också ytterligt sällan som sådana stadgar komma att tillämpas gent emot förevisning av vaxkabinett.

Så säger utskottet allra sist, att sådana vaxkabinett bliva allt mera sällsynta. Det är ju en glädjande sak, ifall det verkligen

Ang. rättig-
helen att före-
visa vaxkabi-
nett m. m.
(Forts.)

är så, men då vill jag säga, att när som helst kan det bli ett uppsving på detta område, och jag misstänker, att i samband med detta ohyggliga krigs avslutande en hel del invalider komma att söka skaffa sig utkomst genom att resa omkring och förevisa det eller det, och då kan det hända att vi bli översvämmade av vaxkabinett.

Jag kan icke finna annat än att utskottet har en synnerligen svag motivering för sitt avslagsyrkande. Just de yttranden, som äro inhämtade, gå i rakt motsatt riktning mot det resultat, som utskottet självt har kommit till. Det förefaller egendomligt, att då man inhämtat utlåtande, man icke också tagit hänsyn till dem.

Då utskottet säger, att denna fråga är en liten fråga, torde detta vara sant, men det är därför icke sagt, att frågan bör lämnas utan beaktande. Vi ha ett gammalt gott ordspråk, men säger, att små sår och fattiga vänner skall man icke förakta, och de av mig i motionen påpekade missförhållandena äro, kan man säga, ett litet sår i samhället, men det är ett sår, som man skall söka behandla så, att de olägenheter, som kunna uppkomma därav, bliva så mycket som möjligt förminskade.

Herr talman! Jag ber att, med anledning av vad jag anfört, få yrka bifall till föreliggande motion.

Herr Kant: Herr talman, mina herrar! Det är ju visserligen sant, som herr Welin säger, att de i ärendet hörda myndigheterna, kungl. folkskoleöverstyrelsen och överståthållarämbetet i Stockholm, ha uttalat sig för ett bifall till motionen, men det är nog med dessa myndigheter på samma sätt som med den ärade motionären, att de se övervägande teoretiskt på denna fråga. Ser man saken mera praktiskt, måste man i första rummet fråga sig: förekomma de av motionären påtalade missförhållandena på detta område i större omfattning, eller, med andra ord, förekomma sådana förevisningar och föreställningar, varom här är fråga, i något större antal?

För att få svar på denna fråga har jag i första hand vänt mig till polismyndigheten i min egen hemstad. När jag kom till denna myndighet och frågade: »ha ni haft något vaxkabinett här i Uppsala på de senare åren?» svarade man: »vaxkabinett, nej det var väl tio år sedan det förekom något sådant här i staden». Så frågade jag om de andra föreställningarna, som motionären berört, d. v. s. förevisning av jättar och dvärgar m. m. dylikt, och jag fick det svaret: »ja, vi hade en jätte här för två år sedan, men dessförinnan var det bra länge sedan vi sågo till någon sådan». Jag har frågat en hel del representanter för stadsstyrelserna i landets olika delar och alltid fått det svaret: vaxkabinett, det var många år sedan vi sågo till något dylikt. Det enda håll, där man sagt, att det förekommer vaxkabinett en och annan gång, är i södra Sverige, men jag har fått den bestämda övertygelsen, att i mellersta Sverige hava vaxkabinetten så gott som försvunnit.

Uti polismästarens i Stockholm yttrande, som är bifogat utlåtandet, omnämner polismästaren, att det här finnes ett vaxkabi-

nett, det s. k. Panoptikon. Då syntes det mig ligga nära till hands att fråga föreståndaren för detta Panoptikon, om han kände till, huruvida vaxkabinett i större utsträckning förekomma i mellersta Sverige. Det föreföll mig nämligen, som om denne man borde hava särskild erfarenhet på detta område. Av denne fick jag på min förfrågan det svaret, att det var en norrman eller dansk som hette Nilsen, som för sex år sedan for omkring här med ett vaxkabinett, men sedan dess hade han icke hört talas om att något vaxkabinett kringförts i mellersta Sverige.

*Ang. rättig-
heten att före-
visa vaxkabi-
nett m. m.
(Forts.)*

Innan utskottet inhämtat dessa upplysningar, hade det nog inom utskottet förefunnits en viss stämning för att något borde göras i denna sak. Att, såsom motionären ifrågasatte, inrätta en centralmyndighet för kontroll av vaxkabinett och dylikt ansågs emellertid allmänt med hänsyn till sakens ringa betydelse och omfattning vara olämpligt. Däremot ansåg man, att möjligen något skulle vara att vinna på den av polismästaren i Stockholm angivna vägen. Han säger nämligen på ett ställe i utlåtandet, att man eventuellt skulle kunna göra det beroende av Konungens vederbörande befallningshavandes tillstånd, om sådana förevisningar finge äga rum på landsbygden. Utskottet ansåg för sin del, att 13 § i ordningsstadgan för rikets städer i förevarande hänseende vore tillämplig för stadsamhällen och de övriga samhällen, där ordningsstadgan för rikets städer vore antagen. I § 13 står det, att för offentliga tillställningar av vad beskaffenhet som helst fordras anmälan till polismyndigheten. Under inga förhållanden kan innehavaren av ett vaxkabinett komma ifrån att, innan han förevisar sitt vaxkabinett, åtminstone göra anmälan hos polismyndigheten. Men så står det i andra stycket av samma paragraf, att då det är fråga om akrobatiska konststycken, djurförevisningar eller andra med dessa jämförbara tillställningar, så erfordras därför polismyndighetens tillstånd. För min del tvekar jag icke att hänföra förevisningar av vaxkabinett och dylikt under andra stycket av § 13 ordningsstadgan. Jag har talat med flera av de stadsdomare som sitta i andra kammaren, och ingen har varit av annan mening, än att det är självklart, att en innehavare av vaxkabinett måste hava tillstånd av polismyndigheten för att få förevisa det. Polismästaren i Stockholm tycks icke vara säker på den saken, men i alla fall hava de innehavare av vaxkabinett som tänkt förevisa dem i Stockholm haft den föreställningen, att det behövdes tillstånd av polismyndigheten, och då är det väl icke skäl att betaga dem denna övertygelse.

Som sagt, i § 13 ordningsstadgan för rikets städer ansåg utskottet, att det fanns ett korrektiv mot förevisningar av vaxkabinett och dylikt i stad. Då frågade man sig i utskottet: har man något dylikt korrektiv för landsbygden? Nej, det har man icke, och det förefanns därför inom utskottet en viss stämning för att söka få likformighet mellan land och stad på detta område och att tillstyrka motionen på det sättet, att man föreslog att riksdagen skreve till Konungen och hemställde, att en förordning

Ang. rättig-
heten att före-
visa vaxkabi-
nett m. m.

(Forts.)

skulle utfärdas, som gjorde anordnandet av dylika föreställningar på landsbygden beroende av Konungens befälningshavandes tillstånd. Sedan emellertid utskottet erfarit, att sådana föreställningar, varom det nu är fråga, förekomma i den ringa omfattning jag nämnt, fann utskottet sig icke heller kunna förorda bifall till motionen i nu antydda form.

Att förevisningar av vaxkabinett och dylika föreställningar alltmer försvinna, är helt naturligt. De utträngas helt och hållet av biograferna. Folk tycker numera icke, att något annat än biografföreställningar är roligt att se på, och därför har också i våra samhällen växt upp biograf efter biograf. Min erfarenhet och tro är, att biograferna till stor del hava utträngt andra folknöjen, och jag är i motsats till motionären övertygad om, att de under de närmaste åren skola helt och hållet taga döden på dessa vaxkabinett och dylika tillställningar, så att dessa så småningom av sig själva försvinna.

När man har denna övertygelse, kan det väl icke heller vara någon mening i att skriva till Kungl. Maj:t och begära utfärdandet av särskilda bestämmelser och föreskrifter på detta område. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därå och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 11.

Ang. malm-
fyndigheters
tillgodogö-
rande.

Slutligen föredrogs andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, angående herr Bergs i Munkfors motion, nr 214, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående blivande utredning av frågan om malmfyndigheters tillgodogörande; och yttrade därvid

Herr Bäckström: Herr talman! Som första kammarens beslut med anledning av en med den uti föreliggande utskottsbe-
tänkande behandlade likalydande motion vid gårdagens samman-
träde med denna kammare remitterades till dess fjärde tillfälliga
utskott och som dessutom omständigheter tillkommit, vilka kunna
inverka på den föreliggande motionens bedömande, anhåller jag å
utskottets vägnar få yrka, att det ärende det nu gäller återremit-
teras till utskottet för behandling i samband med nämnda remiss
från första kammaren.

Herr Palmstierna: Herr talman, mina herrar! Jag ber
alldeles att få instämma i vad utskottets ordförande hemställt.

Jag begärde ordet för att fästa uppmärksamheten på en punkt
i utskottets motivering, som torde komma under övervägande ånyo.
när ärendet nu tydligt blir återremitterat. Det heter nämligen på

sid. 5 i utskottets utlåtande, att utskottet finner det både »lämpligt och synnerligen önskvärt», att »bestämmelser komma till stånd, som förhindra utlåning att direkt eller indirekt, helt eller delvis i form av lotter eller aktier sätta sig i besittning av gruvor eller gruvdelar». Allt detta är givetvis synnerligen beaktansvärt, isynnerhet som under de sista åren pågått en mycket livlig utveckling av utlänningars inköp av aktier i gruvbolag. Men jag ber att få fästa uppmärksamheten på att det förefaller, som om utskottet förbisett, att vi tidigare här i kammaren mer än en gång debatterat detta spörsmål i sammanhang med naturrikedomar i allmänhet och utlänningars förvärv därav. År 1912 framställdes en interpellation i andra kammaren, och svaret därå avgavs den 17 april, då dåvarande justitieministern yttrade, att han delade interpellantens uppfattning om behovet av en lagstiftning, som begränsar utlänningars rätt att genom begagnande av bolagsformen förvärva naturrikedomar av förevarande slag, att utarbetande av förslag i sådant syfte redan blivit inom justitiedepartementet igångsatt och att han hoppades att lagförslag i detta ämne skulle kunna föreläggas nästa riksdag — således 1913 års riksdag.

Ang. malmfyndigheters tillgodogörande.
(Ports.)

Nu är det kammaren säkerligen bekant, ehuru utskottet tycks hava förbigått den saken, att riksdagen år 1902 skrev till Kungl. Maj:t och begärde en lagstiftning rörande utlänningars rätt att förvärva aktier i inhemska bolag i vad rör naturrikedomar. Skall man nu gå på den linje som tycks föresväva utskottet, betyder detta, att man vill lagstifta speciellt ifråga om gruvor, medan däremot kammaren och riksdagen tidigare ansett det vara lämpligt att få en enhetlig lagstiftning i detta syfte och år 1912 dåvarande justitieministern upplyste, att en dylik lag var förberedd inom departementet.

Det vore önskvärt — och det var för att säga detta, som jag begärde ordet, herr talman — att utskottet förvissade sig om denna frågas läge inom departementet. Sannerligen hade man icke kunnat begära, synes det mig, att när riksdagen skrev år 1902 och upprepade påminnelser gjorts och en justitieminister 1912 förklarade, att en lag låg i beredskap, vi beträffande denna viktiga fråga icke skulle behöva vänta år efter år på den stora gruvlagstiftningen utan fortast möjligt få saken lagd på riksdagens bord. Jag hoppas, att utskottet dels tar hänsyn till vad jag anført och söker erfara, hur härmed förhåller sig, dels också tager i övervägande, om det är lämpligt att koppla ihop denna sak med gruvlagstiftningen. Det gäller skogar, torvmossar och vattenfall desslikes.

Vidare anfördes ej. Kammaran beslöt återförvisa ifrågavarande ärende till utskottet för ny behandling.

§ 12.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 57, till Konungen angående reglering av provinsialläkares arvoden.

§ 13.

Till bordläggning anmäldes statsutskottets utlåtanden:
nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till inredning och utrustning av vissa lokaler för tekniska skolan i Stockholm m. m.; och

nr 45, i anledning av väckt motion angående statsbidrag till avlönande av folk- och småskollärare vid vissa kustersanatorier m. m.

§ 14.

Justerades protokollsutdrag.

§ 15.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Tamm* under 2 dagar fr. o. m. den 31 mars.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 4,25 e. m.

In fidem
Per Cronvall.